

1

אונקלוס

שמות יט יתרו

רצה

לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל: וְאַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאִשָּׁא אֶתְכֶם

יַעֲקֹב וְתַחֲוִי לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל: וְאַתֶּן חֲזוֹתוֹן דִּי עֲבָדִית לְמִצְרַיִם וְנִמְשִׁית יִתְכוֹן פְּדֵעָר גְּדַפֵּי נִשְׂרִין וְקַרְבִּית

רש"י

לקט בהיר

ישראל. עונשין ודקדוקין פרש לזכרים (סס). דברים הקשין כגידון (שבת פ"ז): (ד) אתם ראיתם. לא מסורת היא בידכם*, לא בדברים* אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שמדווגו לכם**, ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם (מכילתא): ואשא אתכם. זה היום* שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפחרין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשבאו ליסע וללכת נקבצו כולם**

מתיבות אמירה ולא דרשין בהו ולא מדי, האמת היא שכל לשון אמירה היא לשון רכה, אבל אין זה אומר שהדברים הנאמרים הם מענוג ורכות והתפארות למי שנאמר לו, אלא שהם נאמרים בלשון רכה, משא"כ כאן שגינה הכתוב לומר כי לשונות תאמר ותגיד, ומיבת תגיד קשה היא למי שנאמר לו כדלקמן, פשוט הוא שרצונו לומר בשינוי שיהיו אמירות רכות למי שנאמר להן (ג"א): (י) כנראה רש"י צריך כאן כי מדרשים, כי במכילתא לא אמרו אלא ומדקדק עמהם, וינא להם זה מתיבת ותגיד שפירושו סיפור בפרטות, ובפס"ו הביא ראה לזה ממה שנאמר בשמשון (שופ' ט"ז

י"ח) כי הגיד לה את כל לבו, כלומר אמור להם כל פרטי דקדוקי המלות כי רצו עד למעלה ושהיא עבודה קשה, ובגמ' אמרו דברים שקשין לאדם כגידון ופי' רש"י ירק מר, ובפס"ז הביאו ראה לזה שלא מנינו בכל המקרא ותגיד מלא ביו"ד, ודאי שהיא מלשון גיד, כלומר אמור להם עונשם של המלות שהיא מרה לעובר עליהם, אך מה מאוד קשה להבין דברים הללו, הלא אין כאן אלא מאמר אחד ומנוחה היה מרע"ה שלא להוסיף, והיכן הוא א"כ אמירה רכה ודברים קשים, ועיין באזה"ר הק' שהאר"ך לצאר שדברים אלו בעצמם יש להם ב' פנים, ודבריו מתוקים הם וערבים ראויים למי שאמרם, ועל פי פשטות אפשר לומר כי דברים אלו נאמרו בכלל כשחצבר להם (לא עמה) ותלמדם לתוכם ולהוכיחם תמנהג בדרך זה (בד"א): (יא) רצונו לומר בזה שלכאורה קשה מה הכוונה במאמר זה, אין לומר שהכוונה שיתנו לב למכות מצרים כדי שלא יעשו כמעשיהם, וכי יעלה על הדעת שבעשה שבא לרוממם על עליונים ותחתונים לתת להם תורתם ולעשותם עם סגולה יהירים שלא יעשו כמקולקלים שבאומות, אלא ודאי בא להראות חנפה לפניו מה שעשה למצרים בשבילם, וכמו שגמר אומר ואשא אתכם וכו', וא"כ ממ"נ קשה, אם היו ראויים לעונשים אלו מה חיבה יש איהו דאפסדי אנפשיהו, ואם לאו השופט כל הארץ יקח שוחד חו"ש לעשות משפט בלי משפט רק בשביל חיבת ידיו, לזה אמר שאומה אחת אינו יודע כל זאת מה שאחס ראיתם בעיניכם שכבר מקודם שהרעו לכם נתמלאה סאתם שפל אנשים ערות הארץ גם עבירות שבין אדם לחבירו, ובכל זאת ניהגתי עליהם מדת נושא עון, אבל כשנגעו בכם נלאתי נושא, גם אין לתלות ולומר שדוקא אז נתמלאה סאתם, שהרי עין בעין ראיתם שכל המכות והפורעניות בא להם על ידכם דוקא (במ"ח), עוד אפשר לומר שג' מיבות "אשר עשיתי למצרים" אינם דברי רש"י, אלא דברי המחיל מלשון הכתוב, ובי' מאמרים מחולקים יש כאן, עד מיבת ראיתם מפרש רש"י שאינו דומה ראה לשמיעה, ומשם ואילך הוא מאמר שני, והכוונה בו, שאחר שנגר על ישראל גלות ושעבוד כשבא זמן גאולתם ופדות נפשם רצה הקב"ה לעשות להם נחם לראות נקמה במשעבדם, לזה הביא אותם בגלות דוקא למצרים אשר הם היו חייבים קודם שמדווגו להם, ובה מיושב קושיית הר"מ במו"ל למה לקו המצריים אם עשו רצון עליון לשעבד את ישראל (ש"א): (יב) ולמעלה בפ' בא בפסוק (י"ב ל"ז) מרעמסס סכתה פירש בשם המכילתא פסוק זה עצמו על נסעם ק"כ מיל ציוס הראשון מרעמסס לסכת, אין זו סמירה, שבי' דברים היו ציוס ראשון, אלא שהתם פירש האמת שגם עד סכות באו דרך

אור החיים

אחד וצריכין הם ליראה ולאחבה מטעם שכתבנו, נמלאת אומר כי טובים השנים ולורך בהם לקיום התורה וצריך כל איש מישראל לקנות שניהם אהבה ויראה ושניהם יחד אמרם אל עליון בנעימות דבריו באומרו אחס ראיתם אשר עשיתי וגו' כאשר אבאר

בסמוך בעזרת השם ודברי רבותינו ז"ל (מכילתא) שאמרו אלו הנשים ואלו האנשים הם דרך דרש: ד. אתם ראיתם וגו'. צריך לדעת כוונת אל עליון במה שדקדק לומר אשר עשיתי למצרים שיותר היה לו לומר אשר הולאתי אתכם

מארץ מצרים להשתעבד ולחבט ואם להזכיר נפי אשר הולאתי מ הולאתם אלא צאו מה שפירשתי כי האהבה וצחינת במאמר זה, כי פירוש אשר יס מאמרי כמה מכ עשות מצותי לשי לאות לעובר על נקמה ולרות ר ונתכוון ה' לרמ המצריים** אכ המלות וזו בחי בנשמע מאמר הנפלאות והא למצרים** גם והחיבה שכל הבריאה ואבד יתלבב אדם בחי וכנה היא בחי דברים הרמוזים חספיק היראה ישראל שלא ת הירא ואשא אתכם האהב כפל השכר, וזר אמר ראו חיבת שאפילו מדרך כ על כנפי נשרי

פדה הגם שהם בני גדלו ורוממותו יצא בזה, אם כמרגומו, י גוי מצרים היחה

ואם אגבם זל כנפי נשרי - השמור טכר באצט יי מן מרה

עַל־בְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבָא אֲתָכֶם אֵלַי: הַתְּבִינְנִי וְיִבְעֶנּוּ אִם קִבְּלָא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְתִפְרִוּן יֵת קִימִי וְעֵתָה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי

תבון תפלקני: ה ובענו אם קבלא תקבלון למימרי ותפרון ית קימי

לקט בהיר

רשי

נס, אבל כאן שכחב אחרינו ואביא אתכם אלי, די לו במה שפירש שנתקבלו למקום אחד כדי שאביא אתכם אלי (ג"א): יג פ"י כאילו כתוב בקרא ואסיע, שעל ויסע תרגם ונטל, ופירושו לפי תרגומו עשיתי אתכם שחטעו, אבל פ"י תיבת ואשא שהגבתי אתכם והיה לו לתרגם וארמית יתכון, אלא שאין האונקלוס ז"ל מדקדק לתרגם המיבה כידוע, אלא הענין, ויותר נראה לו דרך כבוד שהקב"ה ליה ע"י משרתיו עושי רצונו שיסייעו אותם, מלומר שהוא בעלמו כביכול נשא אותם (במ"ח): יד פ"י ציטל כח זריקתם כאילו קבלם, ואע"ג שבדיבור הקודם פירש דמיון הקב"ה לגשר לענין המהירות, ובמחילתא הם ב' לשונות, סבר רבינו שנתא בחרא להוסיף צא, כי באמת היו שם ב' הדברים, והגם שהיו צב' זמנים, שבמארים היה המהירות ולא קבלת חלים ועל הים היה קבלת חלים ולא המהירות, אין קפידא,

לרעמכם (שס), ואונקלוס תרגם ואשא והעלית* יתכון, כמו ואסיע"י"י אתכם, תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על בנפיי נשרים. כנשר הנשאר גזולו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את צניהם בין רגליהם, לפי שמחיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שנתא חרוק בו חן, לפי שאין עוף פורח על גביו, לכך נותנו על כנפיו אומר מועצ ויכנס החץ בי ולא צבני (שס), אף אני עשיתי כן (י"ד כ) ויסע מלאך האלפים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו', והיו מצרים זורקים חלים ואצני בליטראות והענין מקבלם"י: ואבא אתכם אלי. כתרגומו"י: (ה) ועתה. אם עתה"י תקבלו עליכם, יערב

שינוי ושמאות - ונטלית - ואסיע אתכם כמו ואטלית יתכון. ד"א על כנפי.

גם הנשר לא נושא גזוליו על כנפיו בכל עת רק בעת הצורך, ואם רק קבלת חלים היה די לומר ואשא אתכם כנפיים (ג"א): טו וקריבית יתכון לפולחני, כי זה ענינו של תיבת "אלי", כי לא ישיגוהו משיגי הגוף, אלא מי שהוא עובד ה' במעשיו ובמדותיו בשכונת עבדיו ולדיקו הרי הוא קרוב אלי ודבוק בו כביכול: טז אין רצונו לומר שהכתוב מקורם הוא, ובמקום שאמר ועתה אם היל"ל אם ועתה, לא כן הוא, פשוט הכתוב במקומו מונה, כמו שאר ועמה שבמקרא שפירושו אחר כל זה שראיתם תבחי אליכם כל מה שעשית לכם, מכאן ולהנא תלוי בכם אם תקבלו ותשמעו והייתם לי סגולה וכו', ומכלל הן אתה שומע לאו, אבל מאחר שמיותר הוא תיבת ועתה, וגם נראה בהשקפה ראשונה שרק עתה לריכים לקיים התנאי, לזה דרשו בו חז"ל שהה"ע העיקר קיום התנאי שהיא באמת עבודה קשה עד אין לשער היא רק עתה בהתחלה, אבל אחר שטעם טעמו יטעם טעם ויכסוף אליה, וגם לפי דרוש זה נשאר תיבת "אם" כפשוטו אם שמוע תשמעו, ותיבת "אם" שאמר רש"י אינו לשון הכתוב אלא לשון עצמו הוא (וכוננו לומר שכל היעודים הנאמרים סגולה ממלכת כהנים וכו' אינם אלא אם תקבלו עתה לפי שהתחלות קשות ולפום צערא אגרא - ד"ד); ובמחילתא שם הוסיפו חז"ל לדרוש מפכל שמוע תשמעו שמע מלוא

אור החיים

בפסוק (במדבר כ"ג ד') ויקר אליהם אל בלעם וגו' משל למלך שבה אהבו לדבר עמו וכו' עד כאן, פירוש כי אתם הבחתי אתכם אלי מה שאין כן הם ששלחתי להם למקומם לשעיר ולפארן ואין זה אלא לדחותם לעתיד לבא ולחייבם בדין מה שאין כן אתם כי דעתי ורצוני לקרצכם אלי ואין לדמות מעשה ישראל למעשה אדום וישמעאל:

אור בהיר

ממנו. (בב) רק עתה ולא מחר בתמי.

ה. ועתה אם וגו'. אומר ועתה"י. על דרך אומרם ז"ל (צ"ר כ"א) אין ועתה אלא תשובה, כי לנד שהיו ישראל מלוכלכים בחרמי העונות אשר קדמו להם וגם החדשים מקרוב באו בהמראתם ככתוב בחזרה כמה פרטי חטאים בזמן בשליו בשבת במים וכאשר רצה אל עליון לתת החזרה זכה וזכה יסוד הקדושה והטהרה ורוחניות

הרוחניות לוח קל, וכבר קדם המקדש את ה' רשע שקדושו תשובה ובחמל

אם שמוע ת שמוע ה

קבלת צ' תורה ואחת היא ה וספרים וגדרי כרמוח במלות ו אשר יגידו לך שמשמיעם מה תורות העתיד לעתיד ולדרך שמוע, כי להיו לזה סמך ועת ותשמעו לעתיו דרך אומרם ז' כשומע מפי ה אומר לכם שה שוב כאילו את צוה ותישב מ צפסוק (י"ז) ו הכר כגיגית וו לאו שם תהא (לקמן כ"ד ז') מקום לכפייב חוזרים כשירה כאן, ואין דבר

צ"ג לחומרה, וזר בפירוש, והוא חלק והחידוש בפירושינו בחוש שאין רצון ה מרדכי ואסתר בהו אותו דבר עצמו ה

וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סֻגְלָה
מִכָּל־הָעַמִּים בְּיַלְדֵי כְּלֵי־הָאָרֶץ: וְאַתֶּם
תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ

וּתְהוֹן קְדָמִי חֲבִיבִין מִכָּל עַמְמֵיָא
אַרְי דִּי לִי כָּל אַרְעָא: וְאַתֶּן
תְּהוֹן קְדָמִי מִלְכִין כְּהֻנִין וְעַם

לקט בהיר

רש"י

אחת משמיעין לו מלות הרבה, ורש"י לא הביא דרוש זה, כי לא בכל פעם נחית לדרוש הכפל, לפי שדרך הכתוב לדבר כן (ג"א), והרש"י ז"ל עירב ב' הדרשות ועשאן אחד, ואמר שלפי דרוש רז"ל (לא לפי פשוטו) יהיה הכתוב מסורס וכאלו אמר אם עתה בהתחלה שמוע אז תשמעו להבא, והש"ס בהעתיקו לשון הרש"י הוסיף מן דיליה חיבת "כל", ולפי"ז יהיה כל אם שבמקרא מורה על תנאי הזמן וכבר העיר עליו מרן משיגאווא זי"ע בספרו הק' דברי יחזקאל דכותה הרש"י היא דוקא על פסוק זה עיי"ש: (יז) פי' על כל המורה בכלל, שזה משמעות המאמר כאן, וברית כזה או כזו כזה לא היתה עד עתה, א"כ בהכרח לומר שאין פי' בריתי אשר יש לי אלא אשר עתיד להיות לי עמכם, והוא הברית המוזכר בפי' משפטים שהיה בה' בסיון אחר אמרם נעשה ונשמע כתיב (כ"ד ח') הנה דם הברית וכו' (רא"ם): (יח) ר"ל הגם שנתתי הע' אומות תחת ממשלת שרי מעלה, אל האמרו שאינם שלי, ומיבת "כי" הוא נתינת טעם, שרק בשביל שלי כל הארץ תהיו אחס סגולה, כי מי שאין לו אלא מרגליות אחת פשיטא שחביב ומחמד אללו, אבל סגולה לא נקרא אלא חפץ בין

לכם * מכאן וחילק, שכל התחלות קשות (שס):
ושמרתם את בריתי. שאכרות עמכם על שמירת
התורה: סגולה. אולר חביב, כמו (קבלה ב' ח')
וסגולת מלכים כלו יקר וחביבים טובות שהמלכים
גומים אותם, כך אחס תהיו לי סגולה משאר אומות,
ולא תאמרו אחס לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם,
ומה יש לי עוד שתהא חזתכם נכרת, כי לי כל
הארץ: והס צעיני ולפני לכלוס (שס): (ו) ואתם
תהיו לי ממלכת כהנים. שרים, כמה דלית אמר
שנינו נוסחאות * עליכם.

אור החיים

הנקרא קדוש דכתיב (דניאל ח') אחד קדוש, ואמר
ה' כי אוחס יעשה ה' במקום כהנים וקדושים
העליונים, וכן היה שזכה לעשות לו בית לשכון
בחוכונו ובחר ממנו כהנים וזכה לנו (ויקרא י"א
מ"ד) והייתם קדושים, וכפי זה אומרו ואתם חוזר
הדבר לכללות ישראל, והולך לומר חיבת ואתם: (י"ג)
לכל יחשבו כי דבריו להם על העמיד לבא בעלות
הנפש אחר הפרדה מהגוף ישיג הרוחניות מעלות
הסודרות אבל בחיים חיותו תרחיק הדעת השגה זו,
לזה אמר ואתם פירוש אחס בעצמכם בעלי גויה
תשיגו מעלה זו. ומלינו שהלדיקים השיגו מעלה זו
שנקראים מלאכים וקדושים כי באמצעות התורה
תגדל ותעלה מעלת האדם עד אין קץ למעלה
מהמלאכים (סנהדרין ז"ג), וזה לך האות כי ה'
בחר ליוחר מעלה לקדושת מקום כבודו עם ישראל

תורחם היו מולכים בכל העולם ושואצים כל בחינות
הקדושות מכל מקום שהם, ובאמצעות החעה תש
כוחם ולריכין לרדת שמה לזרר העוב הכוא:
ו. ואתם תהיו לי וגו'. לריק לדעת למה הולך
לומר ואתם כיון שעד עתה להם היה
מדבר. ואולי כי על משה ואהרן חוזרים הדברים,
ולחיות שעד עתה היה מדבר על כל ישראל ועשאם
סגולה אם כן יאמר משה כי אין הפרש עוד בינם
לצין ישראל, לזה אמר ואתם פירוש אחס ואחיק
תהיו לי ממלכת כהנים כנגד אהרן: (י"ג) וגוי קדוש
כנגד משה ומשפחתו על דרך אומרו (במדבר ח'
י"ז) הקדשתי אחס וגו' את הלויים. או ירצה לומר
להם כי מעתה יהיו הם בבחינת פמליא של מעלה,
כי למעלה יש להאדון משרתיו ומשמשים לפניו
במרום ולהם יקרא כהנים גם יש לפניו לבא רב

אור בהיר

וימקנו הנילוות הנקראים סגולה שיגנס בכל העמים. וכעין זה נמאס ברש"י בילה כ"ו: ד"ה לא יהיה. קי"ז אהרן
ורעו. קי"ח) הגם שעמהם מדבר עד עתה.

אלה הדברים אשר תדבר אל בני קדיש אצין פתגמאי די תמלל

לקט בהיר

רש"י

ההפליס: (יט) הרי שגם שר נקרא כהן במקום שמוצן מעגמו ואין לטעות, ולאו דוקא מי שמיזוד לעבודה, וכאן מוצן הוא שלא יהיה כל הממלכה כהנים: (כ) הגם שלא היה נחמד משה רבע"ה להוסיף ולגרוע אפילו נקודה קטנה, ובשאר מקומות לא נצטווה על זה, עכ"ז מן הקטם אחר שאמר דברי הקב"ה כזרתן אות באות הוסיף מן דיליה להבהיר ולפרש לבאר ולהרחיב בטעמים רמזים וקודות לשום לפניהם כשלאן ערוך, ועל זה נצטווה כאן, והטעם, ששיער החמים דעים שדברים הללו יוכר אם מוכנים הם לקבל עליהם עול מלכות שמים, ואם יוסיף משה לפאר לרומם ולשבת, יכול האומר לומר שדברי משה סייעו לחפז ולומר נעשה ונשמע, ואם יגרע למשל שיאמר להם שהגם שיחטאו אל ישליכם במהרה אלא יפכה לתשובתם וכדומה, הגם שימאנו קתם לקבל אין שום סימן רע (ג"א - אדה"ח), ובטעם זה אחי שפיר גם מה דדרשינן לעיל בפסוק ג' כה תאמר שיהיה דוקא בלשון קודש שמהיכי מימי

אור החיים

אלא יאמר הדברים כמות שהם קיי, וטעם הצורה להיות שדקדק בדבריו ענין היראה וענין האהבה וכמו שפירשנום בפסוק (ג') כה תאמר וחס הצורה למשה שאחר שידבר דברי ה' להם יצא לבאר הדברים ולהוסיף זירוז מעגמו להכניס מוראו בלב ישראל או להפליג באהבת הצורה, לזה אמר אליו אל תדבר עוד בדבר הזה זולת אלה הדברים כי אם יאמר משה דברי יראה יצואו לעשות מלד היראה וה' לא כן יעץ ולא הזכיר היראה אלא כמי שמוסיף תכלין בתשיל להוסיף צו טעם ערב וכמו שכחתי שם שהוא לבל יזלזל אדם באיזה זמן באיזה פרט באומרו כי לא יקפיד האובד אצל כל עיקר העבודה לריכה באהבה ונמלא דברי משה מפסיד חס ושלוס הכוונה. עוד נראה כי ראה ה' לנסותם ושיער דברים קצת המספיקים להם מהמוסר ומאהבה לעורך קבלת החורה ואם לא חוץ נפשם קצת בשומעם דברים אלו זה יגיד כי רחוקים הם מעובר לב, לזה אם יוסיף משה לדבר דברים רבים בין בצחינת היראה בין בצחינת האהבה הגם שיאמר בפירוש שהם דברי עלמו הרי הוא מפסיד כוונת הצורה בנסיונו הגם שיקבלו יש מקום לומר כי רצונו של משה הוא הסובב. גם יש צד פתיחות

אור בהיר

קיי) פי' הניצוים הק' המתבררים נקראים חלק מהם כהנים, וחלק מהם גוי קדוש, וצני ישראל המתבררים הם יהיו למלך על צ' בחי' הללו. (קב) הלא כבר אמר כה תאמר וגו', ולמה כפל. (קבא) נדרך הב'. (קבב) מה שאין כן בשאר דיבורים ומלות כל מה שיוסיף לפרש ולבאר מה טוב ומה נעים. (קבג) פי' הקב"ה היה משער שפחות מדברים אלו אין בהם כדי לדון נפשם אפילו כשהם טהורי לב, ולהפך יותר מדברים אלו יש בהם שיעור לדון נפשם אפילו כשאינם טהורי לב. (קבד) ענין דיה

הא למדח כי הם למעלה מהם כי מעלין בקודש וכו'. עוד ירמוז לפי מה שפירשתי בפסוק והייחס לי סגולה שירמוז לזיכורני ניצויות הקדושה אומרו ואחס וגו' להגדיל מעלת המזרר מהמתברר כי המזרר יהיה ממלכת של כהנים ושל גוי קדוש קיי) שהם צ' הדרגות הקדושה המתבררים כזכר, וחלקם לצ' חלקים כי יש בנצבריים הדרגות עליונים והדרגות קטנים כפי צחינת הקדושה, והכוונה בזה כי צחינת מלכות יש להם על המתבררים, ולא ולמד ממה כי ללד שהוליא ישראל ממלכים קנה מלכות עליהם:

76

אלה הדברים וגו' קיי) כוונת הכחוד לפי מה שפירשנו בסמוך בפסוק ואחס תהיו לי קיי) על ישראל ידוייק הכחוד על זה הדרך שלא תחשוב כי אמירתי ואחס תהיו לי וגו' חוזרת עליכם משה ואכהן לא כן הוא אלא אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל כי המעלות להם הנה, ולפי מה שפירשתי שחזר על משה יכוין באומרו אלה הדברים וגו' שלא יוסיף עליהם. ואם תאמר פשיטא שלא יוסיף עליהם ואם יש לחושדו חס ושלוס למה לא לזה לו בשאר המלות ששלחו עד עתה, אכן הכוונה היא שזכה לו שלא יפרש דברי ה' לישראל

אור בהיר

עם בני ישראל: ואתא משה וקרא קסבי עמא וסדר גדמיהון ית כל פתגמא האלין דפקדיה יי: ה ואתיבו כל עמא פחדא ואמרו כל די מליך יי נעבר

ישראל: חמישי ז ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו יהוה: ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה וישב משה

רש"י

לקט בהיר

(ח) וישב משה את דברי העם וגו'. ביום המחרת שהוא (יום) שלישי (שבת פ"ח), שהרי בהשכמה עלה כ"ה, וכי אריך הוה משה להשיב, ישנה: כא) פי' זה ההכרח שלא היה באותו יום עלמו, אלא ביום שלישי, וכדי להמשיך החשבון על מעמד הנבחר שהיה ביום הו':

אור החיים

כל העם יחדיו כל אשר דבר ה' נעשה מדעתו השלימה וברצונו הפשוט ולא קדמה חשבת הזקנים לחשבת כל עם ה', והנה הראו בני ישראל עולם אחדותם והשואת רעונם באלהינו כי ס' ריבוא אמרו בהשואה דיבור אחד כאמרו יחדיו ולא נתאחר אחד מהם ולא קדם אחד לחבירו ולא שינה אחד מהם להשיב בנוסח אחר אשרי עולם שאומה זו בתוכו. וצוה ידוייק מאמר הנביא (ירמ' ב') כה אמר ה' זכרתי לך חסד ועוריך אהבת כלולתיך (י"ט) פירוש אומרו כלולתיך הוא השובתם שענו כל העם יחדיו שעשו ב' כלליות באהבה (י"ט), הא' השובה כהוגן מכולם ואין גם אחד שלא נתראה בדבר. ב' שהושאו יחד בקול השובה ובלשון השובה על דרך שכתבנו:

חיבת החורה ושבת בית אביה האל הגדול (י"ט), אשר על כן צוה ה' לכל יוסיף לדבר אפילו מפי עלמו דבר והבין: L

ז. ויקרא לזקני העם. (י"ט) הנה נתחכם (משה) רבינו עליו השלום בשליחותו לעשותה בהתבוננות, כי ירא ופחד לבצו דלמא הארע תקלה בדבר שהוא חליות הכל ועיקר העולם, וכבר אחזו חבלים לארץ (י"ט) שמא חס ושלום לא יקבלו ישראל את החורה, ונתחכם עליו השלום ולא דיבר לכללות העם עד שקרא לזקנים והושיבם לפניו וכל ישראל יחד שומעים דברי משה אלא שהקביל הדברים לפני הזקנים, והועיל צוה כדי שלא יחמילו להשיב למשה אלא הזקנים ולא כללות העם כי חש דלמא חס ושלום יענו מהעם השובה שלא כהוגן מה שאין כן הזקנים מוצטח הוא בהם שהשובתם תהיה כהוגן ואחר ששיבו הזקנים כהוגן העם יעו אחריהם, ולו יהיה כי יקבו שיניחם חס ושלום (י"ט), כל זקן וזקן ידבר לבני משפחתו. ואולי כי בני אל חי נודעה להם התחכמות משה כי חש למיאון חס ושלום והוליאו ענמם מהחשד ולא הניחו לזקנים להשיב תחלה וענו

אור בהיר

ומדוה. קבד) שרין לפארו יותר מדאי כדי שיקובל, זה מראה שאין השיבות החורה בולט מ"ו. קבז) מדוע קרא רק לזקני העם, והוא נכונה לדבר לכל ישראל. ועוד למה ענו כל העם אם לא קרא אותם ולא דיבר להם. קבז) כאמרו ארץ יראה ושקטה, ודרשו ז"ל (ע"ו ג'). קבח) פירוש מה שיענו הם לא יהיה צרעון השלימה, אין קפידא, כי אחר כך מעט מעט יתראו דבר על ידי שידברו אליהם וקניהם. קבט) וכי היה שם ב' חופות, ולמה אמר לשון רבים. קל) מלשון כלל ופרט, ולא מלשון חופה. קלא) חיבת וישב שייך לומר בדבר הנשלח והשליח חוזר והוביל דבר זה עלמו להשולח, אבל כאן היה לו לומר ויגד לו ויספר, ועוד וכי אריך להגיד לידע מחשבות. קלב) כמו שאדם אומר דבר וחוזר ואומר פעם ב'. כלומר, ישראל אמרו להקב"ה

לַיהוָה קָדַשׁ יְהוָה גָּדַל פֶּרַע שְׁעַר
 רֵאשׁוֹ: וְכָל-יָמֵי הַיּוֹרָו לַיהוָה עַל-
 נַפְשׁ מֵת לֹא יִבָּא: הוֹלָא בְּיָמֵינוּ וְלֵאמֹר
 לַאֲחֵיו וְלַאֲחֹתוֹ לֹא יִשְׁמָא לְהֵם
 בְּמַתָּם כִּי נָזַר אֱלֹהֵיו עַל-רֵאשׁוֹ:
 כָּל יָמֵי נְזָרוֹ קָדַשׁ הוּא לַיהוָה:
 וְכִי-יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפִתַע פְּתָאם
 וְשָׂמָא רֵאשׁ נְזָרוֹ וְגַלְחָ רֵאשׁוֹ בְּיוֹם
 שְׁהַרְתּוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַחְנוּ:

רֵישָׁה: וְכָל יוֹמֵי הַיּוֹרָו קָדַם
 יְיָ עַל נַפְשָׁא דְמַתָּא לֹא יִיעוּל:
 וְלֵאבְרֵהִי וְלֵאמָרָה לַאֲחֹהִי
 וְלֵאחֹתָהּ לֹא יִסְתָּאב לְהוֹן
 בְּמוֹתְהוֹן אֲרִי פְלִילָא דְאַלְהָהּ
 עַל רֵישָׁה: חֲכַל יוֹמֵי נְזָרָה
 קָדִישׁ הוּא קָדַם יְיָ: טוֹאֲרִי
 יְמוּת מַתָּא עֲלוּהִי בְתַפְףָּ שְׁלוֹ
 וְיִסְאָב רֵישׁ נְזָרָה וְיִגְלַח רֵישָׁה
 בְּיוֹמָא דְדִכְרֹתָהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעֵאָה
 יִגְלַחְנָה:

תולדות ובית אהרן והוספות

[1] מיר יד: מנ: מנ, ירושלמי מיר פ"ג ה, פ"ו א ה, נמדכ"ר פ"י יא, [2] נרכום יע, מגילה א, מיר מנ: מנ: מנ: מנ: סא, סהדרין לה, זמס ק, ירושלמי מיר פ"ג ה, פ"ט א, נמדכ"ר פ"י יא, זכר פ"ג פס: [3] נמדכ"ר פ"י יא, [4] פסחים פ: סא, מיר טו, ית, מנ, מד, קנ, זמס כג, כרימום ט, ירושלמי פסחים פ"ו א, מיר פ"ו ג, פ"ט א, נמדכ"ר פ"י יא,

שפתי חכמים

רצוננו לומר דקדוש לא קאי אגוף, אלא אשער, והוכחתו מפסוק שלפני "קדוש יהיה" מדבר בשער, כדכתיב תער לא יעבור על ראשו, ואחר "קדוש יהיה" כתיב גם כן גדל פרע שער, ראשו, דמדבר בשער, וקדוש כתיב באמצע מסתמא מדבר גם כן בשער: ו הוצרך להוסיף למ"ד על "גדל" מפני שאחר שפירש "קדוש יהיה" שער ראשו, פירש יהיה קדוש שלא יתחכנו רק יגדלנו, וגם "פרע" סמוך ל"שער ראשו" כאלו אמר לגדל גידול מפני שאחר שפירש "קדוש יהיה" שער ראשו, פירש יהיה קדוש שלא יתחכנו רק יגדלנו, וגם "פרע" סמוך ל"שער ראשו" כאלו אמר לגדל גידול ממש נקוד תחת הרי"ש: כ פירוש מדכתיב קדוש יהיה גדל פרע, "יהיה" בנימטריא שלשים יום, [עין נזיר ו: 6] ל פירוש לא כמלת "קדוש יהיה" דלעיל (פסוק ה) שהוא חזאר לשער שלו: ו פירוש שניהם מורים על מהירה הדבר שלא הרגיש בו שימות, דהוה אונס גמור, דאם לא כן הוה נמי קצת איסור בדבר, ואפשר שהוא עובר על לאו דעל נפש מת לא יבא ימות הוה שונג קרוב למיד. לכן אמר ריש אומרים דהאי פתע פתאום דבר הוה וכו'. ואפשר דר"א מרזיח נמי כיון לזה. והשתא אתי שפיר דרש"י מהפך לפרש המקרא שמחללה מפרש "פתע פתאום" ואחר כך "כי ימות באהל". אלא כלומר דהשתא אתי שפיר נמי מה שאמר הקרא "עליו" כלומר שהיה בפתע פתאום כאלו נפל עליו, שאין יכול ליוהר מזה, כך מת אדם זה פתאום כלומר שלא היה חולה. (מנחת יהודה): והא דאמר מקרה של פתאום, אינו פירוש מלוח פתע פתאום, רק שאותו שבא בפתע פתאום הוא מקרה (ר"א מרזיח): ו דאם לא כן מאי "עליו" וכי המת מת עליו, אלא פירוש באהל שבו, ופירוש עליו אצלו, כמו ועליו מטה מנשה (לעיל ב ב) שפירושו בדסמיך ליה. אי נמי כיון דאוהל מטמא כל מה שבחוכו הוה כאלו מלא טומאה ואם כן הוה כאלו מת עליו ממש. ומה שפירש זה שלא כסדר (ראה סוף אות ט), הוא מפני שעכשיו שפירש הדבר אחר שפתע פתאום הוא דבר אחר מקרה של פתאום, קשה ליה מלת עליו, וצריך לומר באוהל שבו. דבשלמא לפירוש הראשון דפתע הוא אונס, לא קשה, דכיון דאונס הוא הוה אחר מקרה של פתאום, קשה ליה מלת עליו, אף על פי שלא נטהר לגמרי כל עוד שלא הביא כפרתו, מפני שיום החייתו הוא קצת טהרות:

מוסף רש"י

יטמא אצל מטמא למת מנוה. ולאחותו מה תלמוד לומר, אם אינו ענין לזה, מנהו ענין למי שהלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמתמא למת מנוה (נתיבות יט): כי נזר אלהיו על ראשו. ודלמא ראשך כארגמן. קליעת שערות ניריק נאה צמנוט קקליעת ארגמן. מלך אסור צרהטיס. שמו של מקום קשור צמלמליס שנאמר נזר אלהיו על ראשו (ש"ש ו: 10) [ט] בפתע פתאום. פתע זה שונג, פתאום זה מויד (פסחים ב:):

אבי עזר

[ח] הזיורו, שם הפועל מהכבד עכ"ל. וטקף ספר:

לְשִׂמָא דִּי קָדִישׁ יְהִי מְרֵו
 דְּמִית לֹא יִיעִיל: וְלֵאבְרו
 דְּאַלְהִיהָ עַל רֵישָׁה: חֲכַל
 שְׁלוֹ כְּדָן וְיִסְאָב רֵישָׁה
 פִּירוּשׁ יוֹנְתָן כְּדָן בְּתַכּוּף שְׁלוֹ.

ה גדל פרע. שם הפועל מה
 ו הזיורו. שם הפועל מהכבד ה
 לנפש, או יחסר גוף: ו אביו
 ולבחו ולאחרים. ויש אומרים כי
 כי נזר אלהיו על ראשו, ואינו

ו על נפש מת לא יבא. לונ
 כתיב נזר ונוזיה

קדש יהיה. נבדל מן התאות הח
 יבא. לא יחלל עסקי קדושתו לה
 בכנה גדול, ואמרים ז"ל (ירושלמי פ
 בטבריא, שלחתיך בניצבין: ח

ט ושמא ראש נזרו. א
 מיצת ראש. נתכוון לומר
 שונג, אף על פי כן לא מלג
 קדושה שיש צראשו דכתי
 עוד יראה לומר כי לא סמך.

לוקה, אלא ביטל מצות עשה, שנו
 שגילה כל ראשו אינו לוקה משום
 על כל שיער ושיער ואמר לו אל
 על כל אחת ואחת. נזיר הופף על
 שיער אינו חושש. שהרי אין כוונ
 לא יסדוק במסדק ולא יחוף בארני
 ואם עשה כן אינו לוקה: זכר אב
 בין במזיד. נתגלח רוב ראשו, בין
 השערות כדי לכף ראשו לעיקרו.
 לסטים באונס, הרי זה סותר שלש
 מתחיל למנות: כיצד, נזר נו
 נתגלח רוב ראשו, הרי זה שוהה
 ואחר השלשים יום מונה שמונים
 השלשים יום כל דקדוקי נזירות
 (עשה צב, ל"ח רט, הל' נזירות
 נזיר פ"ו, מכות כא, רס"ג ל"ח רמב
 חינוך שעשע שער, זהר
 (ר"י) על נפש מת לא יבא. ו
 נזיר שנטמא למת טומאת שבעה
 בין בטומאות שאינו מגלח עליו
 הרבה, אף על פי שהוא חייב מי
 בית דין מלקין אותו אלא אחת.
 מיטמא, לוקה על כל אחת ואח
 ופירש וחזר ונגע או נשא או ה:
 המת בידו ונגע כמת אחר, אינו
 בו על כל נגיעה ונגיעה, שהרי

מקראות צדוקים במאורי
 מבין במאורי

לשָׁמָא דַּיִן קַדִּישׁ יְהִי מַרְבָּה פְּרוּעַ שְׁעַר רִישִׁיהּ: וְכָל יוֹמֵי דְיִפְרִישׁ לְשָׁמָא דַּיִן עַל בַּר נֶשׁ דְּמִית לֹא יִיעִיל: וְלֹאֲבִי וְלֹאֲמִיהּ לֹאֲחֹזִי וְלֹאֲחֲתִיהּ לֹא יִסְתָּאב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן אַרוּם קְלִילָא דְאַלְהִיהּ עַל רִישִׁיהּ: חַפְל יוֹמֵי נְזַרְיָה קְדוּשׁ הוּא קְדָם יִי: טוֹאֲרוּם מוֹת מִיתָא עֲלוּי בְּתַבְנֻף שְׁלוֹ כֹּד וְיִסְתָּאב רִישׁ נְזַרְיָה וְיַגְלַח רִישִׁיהּ בְּיוֹם דְּכֹתִיבָהּ בְּיוֹמָא שְׂבִיעָאָה יַגְלַחֲנִיהּ:

פירוש יונתן כדן בתבונה שלו. פירש כרשי, וכן תרגם אונקלוס, וכן הוא בגמרא דכריתות פרק ארבעה מחוסרי כפרה (י):

אבן עזרא

ה גדר פרע. שם הפעל מהכבד. והטעם, גדל יגדל: עכדי תאות העולם, והמלך באמת שיש לו נור ועטרת ו הוירו. שם הפועל מהכבד ה: על נפש מת. האר לנפש, או יחסר גוף: ד ז לאביו ולאמו. ואף כי לאשתו ולבתו ולאחרים. ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נור, והעד כי נור אלהיו על ראשו, ואינו רחוק. ודע כי כל בני אדם

בעל המורים

ו על נפש מת לא יבא. לומר לך שאם תשרה עליו שכיתה מחמת נורו שלא יאמרו שהוא דורש אל המתים: לי פעמים כתיב נדר ונזירות בפרשה, דסתם נזירות לי יום (נזיר ה). וכן גם כן יהיה (ספס ה) עולה לי (שם):

ספורנו

קדש יהיה. נבדל מן התאות החמירות: ו על נפש מת לא יבא. לא יחלל עסקי קדושתו להחטק בכבוד מתים, כמו הענין בכהן גדול, וכאמרם ז"ל (ירושלמי פסחים פ"ג ה"ז) המבלי אין קוברים בטבריא, שלחתיך בניצין: ח קדש הוא לה'. יזכה לאור

אור החיים

ט וטמא ראש נזרו. אמר מוספת וא"ו, גם אמר מינת ראש. נמכוון לומר שהגם שאינו אלא עומאת שוגג, אף על פי כן לא מלכד שנטמא גופו, אלא אפילו קדושה שיש בראשו דכתיב נור אלהיו על ראשו: עוד ירצה לומר כי לא סתר הנזירות מאו והלאה לנד, אלא

ליקוטי ביאורי המצוות מהרמב"ם

לוקה, אלא ביטל מצות עשה, שנאמר גדל פרע שער ראשו: נזיר שגילה כל ראשו אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת. ואם התרו בו על כל שיער ושיער ואמרו לו אל תגלה אל תגלה, והוא מגלה, לוקה על כל אחת ואחת. נזיר חופף על שערו בידו וחוכך בצפרניו ואם נפל שיער אינו חושש. שהרי אין כוונתו להשיר ואפשר שלא ישיר. אבל לא יסדוק במסרק ולא יחוף באדמה, מפני שמשיר את השיער דאי. ואם עשה כן אינו לוקה: וכן אם גילח מיעוט שער ראשו בין בשוגג בין במזיד. נתגלח רוב ראשו, בין בתער בין כעין תער, ולא נשאר מן השערות כדי לכחף ראשו ליעקוף, בין בודון בין בשגגה, אפילו גלחוהו לסטים באונס, הרי זה סותר שלשים יום עד שיהיה לו פרע ואחר כך מתחיל למנות: כיצד, נדר נזירות מאה יום ולאחר עשרים יום נתגלח רוב ראשו, הרי זה שוהה שלשים יום עד שירכה שער ראשו, ואחר השלשים יום מונה שמונים יום תשלום ימי נזירותו. וכל אותם השלשים יום כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שאין עולין לו מן המנין. (עשה עב, ל"ח רט, הל' נזירות פ"ה ה"יא הי"ד, פ"ו ה"א ה"ב):

נזיר פ"ו, מכות כא, רס"ג ל"ח רמב, יראים שנג, ס"מ"ג עשין קכו לאוין רג, חינוך שעב שער, זהו הרקיע עשה נט ל"ח טא:

(י"ז) על נפש מת לא יבא. לאביו ולאמו וגו' לא יטמא וגו'. נזיר שנטמא למת טומאת שבעה, בין בטומאות שהוא מגלח עליהן, בין בטומאות שאינו מגלח עליהן, הרי זה לוקה. נטמא למת פעמים הרבה, אף על פי שהוא חייב מלקות על כל אחת ואחת לשמים, אין בית דין מלקין אותו אלא אחת. ואם התרו בו על כל פעם ופעם והוא מיטמא, לוקה על כל אחת ואחת: במה דברים אמורים, בשנטמא ומירש חזרו ונגע או נשא או האהיל. אבל אם היה נוגע במת ועדיין המת בידו ונגע במת אחר, אינו חייב אלא אחת, אף על פי שהתרו בו על כל נגיעה ונגיעה, שהרי מחולל ועומד: נזיר שנכנס לבית

ושהה שם עד שמת שם המת, או שנכנס לאוהל המת בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע גג התיבה מעליו מדעתו, הרי זה לוקה שתיים. אחת משום לא יבוא ואחת משום לא יטמא. שהרי טומאה נביאה באין כאתת. אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לכיאתו. שמעת שיכניס חטמו או אצבעות רגליו נטמא, ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו: נכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה ואחר שנודע לו התרו בו, ולא קפץ ויצא אלא עמד שם, הרי זה לוקה. והוא שישא שם כדי השתחויה, כמו טמא שנכנס למקדש: המטמא את הנזיר, אם היה הנזיר מזיד הנזיר לוקה וזה שטמאו עובר משום ולפני עיור לא תתן מכשול. ואם היה הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד, אין אחר מהם לוקה. ולמה לא ילקה המטמא את הנזיר, לפי שנאמר וטמא ראש נזיר, אינו לוקה עד שייטמא עצמו מדעתו: נזיר טהור שייטמא עצמו לוקה אף משום לא תאחר לשלמו. שהרי אחר נזירות טהרה ועשה מעשה. וכן אם נדר בבית הקברות לוקה אף משום לא תאחר. הא למדת שהנזיר שייטמא עצמו לוקה ארבע מלקיות. משום לא יטמא ומשום לא יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבוא, אם היתה ביאה וטומאה כאחת. (ל"ח רז רח, הל' נזירות פ"ה ה"י"ד ה"כ"א):

נזיר פ"ו, מכות כא, יראים שנג, ס"מ"ג לאוין רמו רמח, חינוך שעה שער, זהו הרקיע ל"ח טב:

(ט"ז) וגלח ראשו ביום בהרתו וגו'. וגלח הנזיר פתח אהל מועד וגו'. נזיר שנטמא בין בודון בין בשגגה, ואפילו טמאוהו גוים באונס, סתר הכל. ומגלח תגלחת טומאה ומביא קרבנות טומאה ומתחיל למנות ימי נזירות, שנאמר והימים הראשונים יפלו. ואפילו נטמא ביום מלאת ימי נזרו בסוף היום סתר הכל: נטמא אחר יום מלאת, שהוא יום הבאת קרבנות טהרה אילו לא נטמא, סותר שלשים בלבד. וכיצד יעשה, מביא קרבנות טומאה כשיטהר ומגלח תגלחת

דינור קדם
לא ייעול:
לאחזיה
עאב להון
לא דאלהה
יומי נזרה
טווארי
בתכף שלו
יגלח רישה
א שביעאה

ההוספות
פ"ו ה' פ"ו ה'
מנילה ז' מיר מנ:
זממי ק' ירושלמי
י' וזכר ח"ג פת:
ט פ' פל' מיר טו.

רע של ט שער
(קטן) י, לפי
פירוש של פרע
(ויקרא כא י)
(ח) בל
ה' מליטמא
זה אונס:
אומרים פמע
זאוס: וכי
ביום
שמיני שהוא
אי שיעני יכול
(ספרי ו קיג):

מה שכתובו הוה
דבר אחר שפתע
לא קשה, דכיון
כפרתו, מפני שיום

לומר, אם אינו
ולמול אם כנו
על ראשו.
במלות קלעמ
קצור בתלמים
רע פתאום.
(כ"ז):

מכאן שהיו מפוזרין וירד מלאך וכנסן אמר ר' תנחומא
מכאן שהיו מפוזרין וכנסן ברוח הקודש.

76 ושמעו אל ישראל אביכם רבי יודן ורבי פינחס רבי
יודן אמר שמעו לאל ישראל אביכם ורבי פינחס אמר אל
הוא ישראל אביכם מה הקדוש ברוך הוא בורא עולמות
אף אביכם בורא עולמות מה הקדוש ברוך הוא מחלק
עולמות אף אביכם מחלק עולמות אלעזר בן אחוי אמר
מכאן זכו ישראל לקריאת שמע בשעה שהיה יעקב אבינו
נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו אמר להם שמעו

מסורת המדרש
אל הוא ישראל
אביכם מגילה יח. לעיל
פע"ש. כאן סי' א,
ל"ש וישלח קלג. ראה:
לעיל פע"זא, ויקיר
פלו"ד, הנ"י תולדות
יא, זוהר: ח"א קלח.
ריג: ח"ב סו. ח"ג פו.
ע"ע ח"ב לח. בשעה
שהיה יעקב וכו' ספרי
ואתחנן פליא. פסחים
ננ. דב"ר פ"בילת.
תנחומא כא"ח, ותנ"י
ס. אג"ב פ"ב, פס"ד
פכ"א (י' דברות) יג,
ל"ש כאן קנו. ואתחנן
תתלג, תתלה, איוב
תתקן. ראה: כמ"ר פ"ב
ח, ל"ש שם תתלה. ע"ע
זוהר ח"ב רטז. ח"ג
רסב. רסג.

מכאן — מלשון זו של הכתוב, "הקבצו", אתה למד — שהיו מפוזרין, וירד מלאך — בדברו של יעקב, שהיה יעקב משתמש במלאכים לצרכיו (כדלעיל עח, ד. עיי"ש) — וכנסן, וזהו שיעקב אמר בתחילה "האספו", והמלאך אומר להם: "הקבצו ושמעו בני יעקב, ושמעו אל ישראל אביכם" — הכל בלשון גוף שלישי. וכך — אמר רבי תנחומא, ובמסקנא אחרת: מכאן שהיו מפוזרין, וכינסן — יעקב — עצמו, בדיבור פיו, והם שמעו את רצונו ודיבורו — ברוח הקודש — ששרתה עליהם, והיא שקראה להם ממקומותיהם להקבץ אל יעקב אביהם ולשמוע אל דבריו.

"ושמעו אל ישראל אביכם" — לא אמר "ושמעו אלי", אלא "אל ישראל אביכם" — רבי יודן ורבי פנחס — דורשים כתוב זה, כל אחד בדרכו, רבי יודן אמר: "אל" — ידרש כאילו הוא נקרא "אל", וידרש גם כפשוטו וקריאתו וגם כמדרשו וככתיבתו, כאמור, וכאומר להם — שמעו לאל — אל א-ל — ישראל אביכם, ולהזהירם לשמוע בקול ה' אלהיו, ולהקדים להם שישמעו אל מה שהוא בא לדבר אליהם, שהוא דבר אלהים; ורבי פנחס אמר: "ושמעו אל אל ישראל אביכם" — על עצמו אמר כן, וכלומר, שמעו לדברי אביכם, כי — אל הוא ישראל אביכם, "שקרא הקב"ה ליעקב "אל" (מגילה יח, עיי"ש), שהוא כבעל כוח אלהי (לעיל עז, א), ברוב זכויותיו (ועיין לעיל עט, ח. ובביאורנו שם), שכן — מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם — אומר יעקב לבניו — בורא עולמות — ברוב זכות מעשיו הטובים, שכן "הכל לא נוצר אלא בזכות יעקב" (ויקיר לו, ד. עיי"ש); מה הקב"ה מחלק עולמות — גבולות עולם, לכל האומות שבעולם, כמו שנאמר (דברים לב, ח): "בהנחל עליון גויים... יצב גבולות עמים" אף אביכם — יעקב — מחלק עולמות — גבולות עולם, לכל שבט ושבט מבניו, בדברים שהוא בא לדבר אליכם לפני מותו, ולכן: "ושמעו אל ישראל אביכם" — שדבריו דברי אלהים.

דבר אחר: "ושמעו אל ישראל אביכם", וכאשר נדרשה חיבת "אל" — "א-ל", על הקב"ה, ועל כפילות הלשון, וגם "ישראל", וגם "אביכם" — אלעזר בן אחוי אמר: מכאן זכו ישראל לקריאת שמע — במטבע לשון זו: "שמע ישראל", בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם — סמוך למיתתו, קרא לשנים עשר בניו, אמר להם: "ושמעו אל ישראל אביכם" —

את
לה
לך
פיו
בגן
עת
ה'

נין
מן

תלק
כס
זכה
הוא
פני
לוח
הבא
שה
—
כך
ימה
עת
היך
(ח.ה.)
הוא

קרא
את
פיות
רבי
בבל
(ס):

מסורת המדרש
 ישראל שבשמים ראה
 לעיל פס"ח י"ב.
 ד. ראובן בכורי אתה
 ע"ע י"ל"ש כאן קנו. תנ"י
 כאן י"א. אם מצא
 מוטב וכו' לעיל פס"ה
 יג. יל"ש תולדות קיד.

אל ישראל שבשמים אביכם שמא יש בלבבכם מחלקת
 על הקדוש ברוך הוא אמרו לו (דברים ו, ד) 'שמע ישראל'
 אבינו בשם שאין בלבך מחלקת על הקדוש ברוך הוא כן
 אין בלבנו מחלקת אלא (שם שם, שם) 'ה' אלהינו ה' אחד'
 אף הוא פרש בשפתיו ואמר 'ברוך שם כבוד מלכותו
 לעולם ועד' רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל הדא
 הוא שישאל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים
 'שמע ישראל' אבינו ממערת המכפלה אותו דבר שצויתנו
 עדין הוא נוהג בנו 'ה' אלהינו ה' אחד' L

ד. (ג) ראובן בכרי אתה רבי היה אומר בו דבר
 לשבח ודבר לגנאי את בכור ועשו בכור (בראשית כז, ה)
 'וילך עשו השדה לצוד ציד' אם מצא מוטב ואם לאו (שם)

שמענו, אל ישראל — הקב"ה שכך שמו, כמו שכתוב (בראשית לג, כ): "ויקרא לו: אל, אלהי ישראל",
 הוא — אביכם, שמא יש בלבבכם מחלוקת — תרעומת או ספק — על הקב"ה — שהוא
 יחיד ומיוחד, טוב ומטיב ודיין אמת! אמרו לו: שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבך
 מחלוקת על הקב"ה — "כשם שאין בלבך אלא אחד" (פסחים נו, ב), כך אין בלבנו מחלוקת,
 אלא: ה' אלהינו, ה' אחד, "וקבלו עליהם מלכות שמים" (במ"ד ב, ח), אף הוא פירש בשפתיו
 — "בלחשיה" (דב"ר ב, לה. רד"ל. ועי' פי"ת) — ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד",
 שכיון ששמע שם ה', ברכו, וענה כשם שהיו הכהנים והעם עונים. בעת ששמעו את השם מפי הכהן
 הגדול בבית המקדש ביום הכפורים (יומא לה, ג), וזהו: כנגד "ושמעו אל ישראל אביכם" אמרו הם "שמע
 ישראל", והוא ענה "ברוך שם" ועוד אמרו — רבי ברכיה ורבי חלבו, בשם רבי שמואל: הדא
 — זה — הוא שישאל משכימים — בבקרים, ומעריבים — בערבים, בכל יום, ואומרים
 — בזה הלשון: "שמע ישראל", וגם כשהיחיד קורא בינו לבין עצמו, הוא אומר כלשון הכתוב שאמר
 משה פסוק זה לישראל, שיש לדבר-משמעות זו: "שמע ישראל" — אבינו, יעקב אשר שמו
 ישראל, שמע — ממערת המכפלה — אשר שם מנוחתך (בראשית נ, יג): אותו דבר שצויתנו
 — "שהיית מתאוה כל ימך שיהיו בניך משכימים ומעריבים וקוראים קריאת שמע" (ספרי דברים לא),
 עדין הוא נוהג בנו — "ה' אלהינו, ה' אחד"!

ד. "ראובן, בכורי אתה כחי וראשית אוני, יתר שאת ויתר עז" — והוסיף תיבת "אתה", לומר
 כזה איזה בכור הוא לעומת בכור אחר — רבי היה אומר בו — במשמעותו של יתור זה, דבר
 לשבח ודבר לגנאי, לשבח: את בכור, ועשו בכור, ובעשו נאמר: "וילך עשו השדה, לצוד
 ציד, להביא" — וכנדרש למעלה (סה, יג), על תוספת תיבת "להביא", כלומר: "לצוד ציד" — אם
 מצא — ציד, "הרי" (לעיל שם), מוטב, ואם לאו, היה בדעתו — "להביא" — מכל מקום.

שם, שם) 'להבי
 'וילך ראובן ב
 אלו ועקפי הו
 ופני אריה פני
 אתה את בכור
 ראיתי טפת ק
 בלהה' כחי ו
 שאת ויתר עז'

אפילו — מן הגזי
 בלי רצון הרועה "ה
 חטים, ומצא דודאים
 וראשית אוני" —
 אלו ועקפי המלחו
 מד, ובעת כיבוש הא
 האובן, שהבטיחו לכ
 רבים, "שנאמר —
 ובראשם כולם היו בו
 ראובן כראש; "יתר
 שכן נאמר בגיבורים
 עזים בגבורה כאריות
 מהם, שהרי הם אשר
 דבר לגנאי: "ראו
 נארכע שנה — ה
 ו, וכל השנים האל
 הקב"ה גם ממכשול
 פלגש אביו; "כחי
 וגם על אוני", ותיכר
 וכלומר: שירוי חיו
 אתה, כיגיעת וצער
 לגנותך יאמר: הבכ
 שהוא אומר לו "בכו
 — כנחלה, שנאמר ו)
 היתה — אמורה
 דכתיב (ויקרא ט, כב)

מסורת המדרש

לא. כן שנו חכמים משנה ברכות פ"ב מ"ג. מגילה י"ט. איזהו דקדוק ברכות טו. קורא ומהלך ברכות יג. ירושלמי ברכות פ"ב ה"א. תנחומא ותנ"י לך"א. ממ"ת זכו דר"ל עמ' 68. ילקו"ש כאן תתלד.

לא. (ה. ה) שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד הִלְכָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁקָּרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְלֹא דִקְדַק בְּאוֹתֵיּוֹתֶיהָ מֵהוּ שֵׁיִצָא יְדֵי חוֹבְתוֹ כִּי שָׁנוּ חֲכָמִים קָרָא וְלֹא דִקְדַק בְּאוֹתֵיּוֹתֶיהָ ר' יוֹסִי אוֹמֵר יִצָא ר' יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יִצָא וְאִיזְהוּ דִקְדוּקָא אוֹתֵיּוֹת לְמַדוּנָו רַבּוּתֵינוּ (יא. יג) 'בְּכָל לְבַבְכֶם' צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ בֵּין לַמ"ד לְלַמ"ד (שם. יז) 'וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה' צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ בֵּין מ"ם לַמ"ם וְאָמַר רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם רַב וְאִם הִנֵּה קוֹרֵא אֶת שְׁמַע וּמְהֵלֵךְ צָרִיךְ הוּא לְקַבֵּל מַלְכוּת שָׁמַיִם מְעוּמָד וְאִיזְהוּ מַלְכוּת שָׁמַיִם 'ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' וְיִמְהִיכֵן זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְקִרְוַת שְׁמַע אָמַר ר' פִּינְחָס בַּר חֲמַאי מִמַּתָּן תּוֹרָה זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְקִרְוַת שְׁמַע פִּיִּצַד אֶת מוֹצֵא לֹא פִתַח הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינֵי תַחֲלָה אֲלֵא בְּדָבָר זֶה אָמַר לָהֶם 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' (שְׁמוֹת כ. ב) 'אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ' נִעְנְוּ בְּלֶן וְאָמְרוּ 'ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' וּמֹשֶׁה אָמַר בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד

לא. שמע ישראל, ה' אלהינו, ה' אחד — הלכה: אדם מישראל, שקרא ק"ש ולא דקדק באותיותיה — להוציאן יפה בשפתיו — מהו שיצא ידי חובתו? כך שנו חכמים (ברכות יו. טו): קרא, ולא דקדק באותיותיה — "לפרשן יפה בשפתיו" (רש"י) — ר' יוסי אומר: יצא, רבי יהודה אומר: לא יצא, ואי זהו דקדוק אותיות? למדונו רבותינו — בגמרא (שם ע"ב): "בכל לבבכם" — צריך להפריש בין למ"ד ללמ"ך — שאם לא יפסיק ישמע כלמ"ד אחת. "ואבדתם מהרה" — צריך להפריש בין מ"ם למ"ם — כנ"ל, (ועוד שם בגמ'), ואמר רב יהודה בשם רב: ואם היה קורא את "שמע" ומהלך — בדרך הליכתו — צריך הוא — להפסיק הליכתו — ולקבל מלכות שמים מעומד — דהמהלך אינו מיושב כל כך ואינו יכול לכוין בהליכתו כאשר יכוין בעמידתו (תוסי' ברכות טו. טו). ואי זהו "מלכות שמים"? באיזה פסוק בק"ש הוא קבלת עול מלכות שמים שעליו נאמר הדין שצריך לעמוד מתחלת שמע ישראל: "ה' אלהינו ה' אחד" — כלומר: בפסוק ראשון, (ועי' בגמ' (שם יג): וכתוסי' (שם) ד"ה "על לבבך בעמידה"). ומהיכן — מאימתי — זכו ישראל לקרות "שמע" — לקבל עליהם עול מלכות שמים, במטבע הלשון של "שמע ישראל" וגו'? א"ר פנחס בר חמאי: ממתן תורה זכו ישראל לקרות "שמע", כיצד — רואים אנו שכן הוא? את מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה — לומר עשרת הדברות (שמות ט) — אלא בדבר זה, אמר להן: "שמע ישראל, אנכי ה' אלהיך" — כמ"ש בתהילים (פא. ט, י): "שמע עמי ואעידה בך, ישראל — אם תשמע לי, לא יהיה בך אל-זר, ולא תשתחוה לאל-נכר, אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ-מצרים" — הרי שלפני שאמר ה' "אנכי", ו"לא יהיה לך" אמר מקודם "שמע ישראל". נענו כולן ואמרו: "ה' אלהינו, ה' אחד" — כמ"ש רש"י (שמות שם, ב' מכילתא) על הפסוק: "וידברו אלהים את כל הדברים האלה לאמר" "לאמור" — מלמד, שהיו עונין על "הן" — "הן", ועל "לאו" — "לאו" — כלומר, שעל כל דיבור

מסורת המדרש

לב. כי רקיעים חגיגה יב. שויט פקיד. ילקו"ש עקב חתנה. ד' רקיעים ר"ה לב. חגיגה שם. אר"ג פלוט. תחומא נשאי"א. תנ"י שפ"ט. שויט. ילקו"ש. שם. זוהר. ח"ג רלו. ראה. כ"ד פ"ט"ו. ויקר פכ"ט"א. במיד פ"ג"ב. פ"ב"ו. אס"ר פ"א"ב. שהשיר פ"ה א. פ"ד. תחומא: פקודיו נשאו"ט. תנ"י נשאו"ט. שויט פ"ב. פס"ו פ"ה (כיום כלות) ז. פסד"ב: פ"א א. פכ"ג קנ"ג. פד"א פ"ה. זוהר: ח"א לב. ח"ב נ. ח"ג ט. רל"ט. רפ"ו. ילקו"ש יתרו רעו. נשא תשיג. תהלים תשל.

מלכותו לעולם ועד' רבנן אמרי אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני כל מה שפראתי פראתי זוגות שמים וארץ זוגות חמה ולבנה זוגות אדם וחוה זוגות העולם הזה והעולם הבא זוגות אכל כבודי אחד ומיחד בעולם מנין ממה שקרינו בענין שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

לב. דבר אחר שמע ישראל זה שאמר הפתוב (תהלים עג. כה) 'מי לי בשמים ועמך לא הפצתי בארץ' רב אמר ב' רקיעים הן שמים ושמי שמים ר"א אמר ז' רקיעים הן שמים ושמי שמים רקיע שחקים מעון זבול ערפל וכולהו

של עשה - ענו "הן". ועל "לאו" - ענו "לאו, ופירושו של "הן" ו"לאו", כ"אנכי" ו"לא יהיה לך". הוא: "ה' אלהינו, ה' אחד", ומשה אמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שכיון ששמע את ישראל להזכיר את השם - ענה: "ברוך שם" וכו'. (וכ"ה במשנה (יומא לה): שהכהנים והעם שמעו את השם מפי כה"ג, והיו עונים "ברוך שם" וכו'). רבנן אמרי - ולמה ענו "אחד"? אמר הקב"ה לישראל: בני! כל מה שבראתי - בראתי זוגות - משפיע ומקבל, ואי אפשר לאחד לפעול דבר בלי השני: שמים וארץ - זוגות - שהשמים משפיעים מטר, והארץ מצמיחה, חמה ולבנה - זוגות - שהחמה מאירה על הלבנה והיא מאירה לארץ כלילה, אדם וחוה - זוגות - שהאיש משפיע והאשה יולדת, העולם הזה והעולם הבא - זוגות - שהעושה מעשים טובים בעולם הזה משפיע בזה טובה לעצמו לעולם הבא, אבל, כבודי - אחד ומיוחד בעולם, וכן הראה הקב"ה לישראל במתן תורה, כמ"ש (דברים ז, לה): "אתה הראת לדעת, כי ה' הוא האלהים, אין עוד מלבדו", ופירש"י (שם) "כשנתן הקב"ה את התורה, פתח להם שבעה רקיעים, (וכן הוא לחלו כאן בסי' לב), וכשם שקרע את העליונים - כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחיד", ועל זה ענו ואמרו: "ה' אחד", מנין? ממה שקרינו בענין: "שמע ישראל, ה' אלהינו ה' אחד" - ופירושו: אחד ומיוחד בעולם.

לב. ד"א: שמע ישראל - ה' אלהינו, ושוב: ה' אחד - זה שאמר הכתוב: "מי לי בשמים, ועמך לא הפצתי בארץ" מי הוא בשמים, זולתך, שיכול להרע או להיטיב? ! על כן אינו הפץ בארץ לעבוד לאחר זולתך, רב אמר: שני רקיעים הן: "שמים", ו"שמי-שמים" - כמ"ש (דברים י, יד): "הן לה' אלהיך השמים, ושמי השמים, הארץ וכל אשר בה", ה' אלעזר אמר: שבעה רקיעים הן: "שמים", ו"שמי-שמים" - הרי שנים כמו שאמר רב, "רקיע" - כמ"ש (בראשית א, יז): "ויתן אותם - את השמש והירח והכוכבים - אלהים ברקיע השמים", "שחקים" - שנא' (תהילים ע"ה, כג): "ויצו שחקים ממעל, ודלתי שמים פתח", "מעון" - שנא': (דברים כו, טו): "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך" וגו', "זבול" - שנא' (ישעיה סג, טו): "הבט משמים וראה, מזבול קדשך ותמארתך" וגו', "ערפל" - צריך לומר: "ערבות", וכן מופיע בכל המדרשים, ובזוהר, ובגמ' (חגיגה יב): - שנא' (תהילים סח, ה): "סולו לרוכב בערבות", ונא' (דברים לג, כו): "רוכב שמים בעזרך" - הרי ש"ערבות" - ששם, כביכול, הקב"ה רוכב, הם אחד מהשמים, כן נדרש הדבר בגמ' (שם), וכן נדרשים שם כל מקורות שמות הרקיעים, ותפקידו של כל רקיע, והמקורות לכך מן הכתובים. (עיי"ש).

פתח הקדוש ברוך אלא הוא אמרה של עולם מי ק בשמים אלא את שתפתי עמך אלו אחר בארץ אלא עליך שאין אלו אלהינו ה' אחד

לג. דבר אחר

כא) 'ירא את ה' אותי לא המלכת שוה הוא עמך נ

וכולוהו - כל שבעה להודיע שאין אלה א אין עוד מלבדו, מן השמיני הקודם), ולכן - אמ מכבודך, כשם שאין שתפתי עמך אלוה א אחר בארץ - לעבדו עליך שאין אלוה את עולא: כל הקורא ק"ש בל - לישנא מעליא - ל' ואומר - הכתוב: " אחד" - על כן אנו

לג. ד"א: שמ עם שונים אל תתערב" - ועם האומרים: "שתי רע פשוטו של המקרא (רש"י ירא מן הקב"ה - סופו כ בראשית כב, יב): "כי את עמך שוה הוא עמך אחר שנצח אברהם את ה

את כחות החומר בתשובה בתפילה ובתחנונים על העבר. וכבר אמרנו ומצאנו כן בשם האר"י ז"ל פירוש המשנה באבות הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחששון מאין באת מטפה סרוחה וכו', ולכאורה למה לו כ"כ להאריך והי' יכול תיכף לומר הסתכל בשלשה דברים וכו' מאין באת מטפה סרוחה אבל הפירוש הוא שאין מאין באת מטפה סרוחה פירוש על מאין באת הנאמר בראשונה. אלא שני דברים אמר התנא שצריך להגביה את הנפש ולהכניע את התומר, להגביה את הנפש אמר מאין באת ולא פירש כי ידוע מאין שורש כל איש ישראל ומקרא מלא הוא (דברים י"ד) בנים אתם לה' אלקיכם, כמו בן הנמשך ממוח האב, ולאן אתה הולך לאשתאבא בגופא דמלכא, וחזר ואמר שצריך נמי להכניע החומר להסתכל נמי מאין בא החומר מטפה סרוחה וכו', ומ"מ הרי סידר התנא בראשונה הגבהת הנפש ואח"כ הכניע החומר כי בהכניע החומר בראשונה יש לחוש כנ"ל: וכאשר נסתכל נמצא כן בבריאת אדה"ר, דבש"ס סנהדרין (ל"ח), למה גברא אדה"ר בע"ש כדי שיוכנס למצוה מיד, והיינו כי השבת נותנת חוזה והגבהת הנפש לכל איש, וזה הי' ראשית דרכו טרם התחיל בתשובתו הגדולה כבש"ס עירובין (י"ח): ובזה יש לפרש דברי הש"ס ברכות (ה'). אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו יעסוק בתורה אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש, אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, ומקשים העולם למה לא יזכור לו תיכף יום המיתה, ולהג"ל י"ל שזה איננו דרך בטוח, ואולי ח"ו עוד יגרום קלקול שיתאש בעצמו ויתרפה בעצמו להתגבר על יצרו, אלא בראשונה יעסוק בתורה שהיא חיי עולם ומפיח בקרבן חיים חדשים והגבהת הנפש, ואם עדין לא נתקררה דעתו יקרא ק"ש לדחות כחות הרע ממנו ע"י יחוד השי"ת, וכאשר כלו כל העצות או רק אז ישתמש בתרופה האחרונה לזכור לו יום המיתה, שאחר שכבר נגבהה הנפש בצד מה שוב אין כ"כ לחוש:

במד"ר (דברים פ' ב') ומהיכן זכו ישראל לקרות שמע, א"ר פנחס בר חמא ממתן חודה זכו ישראל לקרות שמע וכו' אמר להם שמע ישראל אנכי ה' אלקיך נענו כולם ואמרו ה' אלקינו ה' אחד, והנה שם להלן וכן בב"ר (פ' צ"ח) איתא שמיעקב אבינו עת פטירתו זכו ישראל לקריאת שמע, ולכאורה נראים המדרשים כסותרים זה את זה: ונראה לפרש ע"פ דברי הירושלמי (ברכות פ"ג ה"ג) דעבדים פטורים מק"ש שנאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד את שאין לו אלא אדון אחד יצא העבד שיש לו אדון אחר, והנה בא"ע (במדבר ו' ז') וז"ל ודע כי כל בני אדם עבדי תאוות העולם והמלך באמת שיש לו גור ועטרת מלכות בראשו כל מי שהוא חפשי מן התאוות, עכ"ל הזהב, וא"כ יש לשאול איך יכולין רוב העולם לקרות ק"ש אחר שהם עבדי התאוות ויש להם אדון אחר, וזלת היחידים שנפשם מטהרה והם חפשים מן התאוות. אך הנה בסנהדרין (ל"ז) אמר לי' ההוא צדוקי לרב כהנא אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא אפשר אש בנעורת, ואינה מתבהבת, א"ל התורה העידה עלינו סוגה בשושנים, וכבר אמרנו במק"א שתשובתו היתה אמת הדבר שלפי טבע העולם כן הוא כדבריך, אבל מאחר שכל הבריאה היא מכח התורה כאמרם ז"ל (ב"ר פ' א') הביט בתורה וברא את העולם, התורה העידה עלינו כנ"ל, א"כ טבענו משתנה:

ובזה יש לפרש הפרשה אתם ראי אתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי וגו' ואביא אתכם אלי, ועתה אם שמוע תשמעו וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, היינו שכת מצרים והטומאה הי' אז ברום הצלחתם עד שהשתרגו עלו על צוארי ישראל להכניעם כ"כ והביאום במ"ט שערי הטומאה, וכרגע במכת בכורות שבו והיו כל כחות הטומאה של מצרים כלא היו כמ"ש (במדבר ל"ג) ובאלהיהם עשה ה' שפטים, וזה אתם ראי אתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים, היינו שהגביה את ישראל למעלה ראש עד שזכו

להיות אלי, ובכן ועתה אם שמוע וגו' היינו אף שלפי חשבון הנפש אין מקום להחזיק מעמד, וכמו שאמר ההוא צדוקי אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת, מ"מ אם תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ולהבא, שכמו שביציאת מצרים הגביהם למעלה מבין טומאת מצרים כן לדורות, ושמרתם את בריתי, עם שהוא המצוה מ"מ לוטה פה גם הבטחה שישראל יהי' ביכולתם לשמור את הברית, והייתם לי סגולה שמעתי מהרב הקדוש ר' דוד מלעלוב וצללה"ה פירוש נחמד יאות לפי דרכנו, היינו שישראל הם כמו נקודת הסגול שבכל צד שתגלגלנו תישאר בו תמונת סגול, ולפי דרכנו הוא נכון ביעוד הנוכחי, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, שפירש"י שרים, היינו שכל אחד יהי' מושל על רוחו ולבו יהי' ברשותו:

ולפי הדברים האלה יובן אשר היעודים הטובים האלה מוציאים את ישראל מתחת עבדות להתאווה, וא"כ מובן איך כל איש ישראל יכול לקיים מצות ק"ש, שהרי באמת אין לו אדון אחר, אינו משועבד תחת שום דבר, ואפי' מי שעדיין לא משל ברוחו כראוי, מ"מ באשר יש בידו שלא להיות משועבד ולמשול ברוחו שוב איננו נכנס בגדר עבדות, שיש לו אדון אחר, וכמ"ש התוס' ב"מ (י"י) דפועל משום דיכול לחזור בו אפי' בחצי היום לא מקרי קנה אדון לעצמו:

ולפי"ן יובנו דברי המדרש שממ"ת זכו ישראל לק"ש, שמאו והלאה כל איש ישראל יהי' מי שיהי' יכול לקרות ק"ש, ועם זה יובן שאין מכאן סתירה לדברי הב"ר שמיעקב זכו ישראל לק"ש, שעיקר ענין ק"ש באמת הי' בידם של ישראל מימי יעקב, אך היו צריכין להיות מושלים ברוחם כג"ל, ולהצדיקים מושלי ברוחם הי' הק"ש גם מימי יעקב, אבל לא היו יכולין לזכות בה כל קהל ישראל אף מי שעדיין לא משלו ברוחם, וזה זכו רק ממתן תורה:

ובזה הונח לי מאמר כ"ק אדמו"ר הקדוש מהרי"ם וצללה"ה מגור שאמר שעיקר מלחמת גוג ומגוג תהי' שקשה יהי' על איש לקרות שמע ישראל, ולהנ"ל יובן בפשיטות

שכ"כ תהי' התפשטות כח הטומאה בעולם, עד שקשה יהי' על איש למשול ברוחו ולהיות לבו ברשותו, ולא על צמצום המחשבה במעט המילין האלה כוונתו רק בכלל הענין, ודו"ק:

במד"ר (פ' כ"ט) א"ר לוי שני דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה שיראו כבודו וישמעו קולו והיו רואין את כבודו ושומעין את קולו וכו', א"ר לוי וכי לא הי' גלוי לפני המקום שאם הוא מראה כבודו לישראל ומשמיען קולו שאינן יכולין לעמוד אלא צפה הקב"ה שהן עתידין לעשות ע"ז שלא יהו אומרים אילו הראנו את כבודו ואת גדלו ההשמיענו את קולו לא היינו עושין ע"ז, ע"כ: ונראה דכולם לדבר אחד נתכוונו, דבמדרש שה"ש (פ' א') בשעה שאמר הקב"ה אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תירה בלבם, וכן כשאמר לא הי' לך נעקר יצה"ר מלבם, אלא כשאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חורין להיות לזמדין ושוכחין וחזר היצה"ר למקומו, נראה מזה שבאשר הקב"ה נצחי כן הי' הדברות, וע"כ נתקע תלמוד תורה בלבם, כענין אין שכחה לפני, כסא כבוד, ונעקר יצה"ר מלבם מטעם זה, וכענין שאמר הכתוב (קהלת ג') ידעתי כי כל מעשה האלקים הוא יהי' לעולם, והשינוי בא רק מפאת המקבלים שאמרו דבר אתה עמנו וגו', וכן יש לפרש הא דבקשו ישראל לראות כבודו ולשמעו קולו, כי ידוע שעולם שנה נפש הם בכחי' אחת, וכמו שבועולם יש ג"ע שהוא מובחר הישוב, כן באדם הלב הוא הג"ע, והעינים הם שערי ג"ע, וכן האזנים הם שערי הלב, וכבמדרש (שמ"ר ס"פ כ"ז) שמעו ותחי נפשכם האזן שומעת וכל הגוף מקבל חיים, והוא שהנביא מקנטר את ישראל (ישעי' ו') שמעו שמעו ואל תבינו, פרש"י אני אומר לכם שמעו שמעו ואתם אין אתם נותנים לב להבין, כי הלב מבין, ושמיעה באמת נקלטת בתוך הלב, רק כשנכנסת באזן אחת ויוצאת בשני עדיין לא הגיעה ללב, הא למה זה דומה לשני פתחי הפרוודור שנכנס בפתח אחד ויוצא בשני ולא ראה את הטרקלין, אבל עיקר השמיעה היא כשנכנסת ללב, הן לטוב הן ח"ו להיפוך,

שאם אדם רואה או שומע מה שאינו ראוי נכנס ללב, והנה בש"ס נדרים (ל"ב:) כתי' אברם וכתוב אברהם בתחילה המליכו הקב"ה על רמ"ג אברים ולבסוף על רמ"ח אברי ופירש הר"ן שבתחילה המליכו הקב"ה אבריו שהם ברשותו ליתור מעבירה, א עיניו ואזניו של אדם אינם ברשותו שהרי כורחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע, ולכן כשנמול המליכו הקב"ה אפילו על אלו ש יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה, עכ ע"כ בקשו ישראל שיראו את כבודו וישנ את קולו, ובהו יתקדשו עיניהם ואזניהם, כן באברהם, כי כל מעשה האלקים יהי' לעוין ושוב לא יהי' ביכולת לשום דבר רע, ללבבם דרך השערים האלו, ובהו יהיו בטוח משום דבר רע, ונאות להם הקב"ה ומנ שצפה הקב"ה שהם עתידין לעשות ע"ז ל יאמרו כג"ל היינו שמצד הקב"ה הי' מוכן בטוב מכל צד, וכל הקילקול הי' מ במה שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה, ש שקילקל הא דלא הי' משכחין ונעקר יצ מלבם כן נמי הא:

שנת תרע"ד

במכילתא מה שמיעה שמע ובא ר' יד אומר מלחמת עמלק, שכו בצדו ר' אליעזר (המודעי) אומר מתן ו שמע ובא וכו', רבי אליעזר אומר קריעו סוף שמע ובא, וכבר פרשנו באיזה און ונראה עוד לומר דהנה לבאורה קשה ב המכילתא מה זו שאלה מה שמיעה שמע הלא מפורש בכתוב את כל אשר עשה א למשה ולישראל עמו וגו', אך נראה בלקוטי התורה מהאר"ל שיתרו הוא קין, וכבר פרשנו מה דאיתא בזה"ק הוא קינא דמסאבותא, דכמו שיש קן בקדושה ובתקה"ז (א"י) שהבנים הם חכ גבורים, מארי תורה, חזוים, נביאים, צו בני מלכים, כן לעומתם בטומאה בעלי מדות רעות וקין הוא קינא דמסאבותא שהיו בו כל שבע המדות הרעות יחדיו וכן יתרו נמי שהי' גלגול קין היו בו כי המדות רעות, וע"כ נקרא קין כמ"ש ו)

יח זא וידבר יהוה אל משה לאמר: →
 ב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם
 אני יהוה אלהיכם: ג כמעשה ארץ
 מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו

חובה: א ומלך יי עם משה
 קמימר: ב מלך עם בני ישראל
 ותימר קהון אנה יי אלקהבון:
 ג פעוקרי עמא דארעא דמצרים
 די יתבתון בה קא תעבדון

לקט בהיר

רש"י

למקדש או אוכל קדשים (רא"ם): כד הלימוד הוא
 מתיבתא ובשרו שמיותר הוא, שהלא והפך הוא, שנשאר
 מקומות לא אמר בשרו (שאינו לריך) רק אמר ורחץ במים
 (ואם אמר דרשינן אוחו) ובניצוח הזכיר בכל מקום בגדיו,
 וכאן הוא להפך, ועוד שהיל"ל ולא ירחץ את בשרו, אלא
 ודאי אמר הכתוב תיבתא ובשרו באמצע להפסיק למעט, שמה
 שאמר ונשא עונו שהוא כרת אינו שייך רק לבשרו, פי' אם
 לא עבד חייב כרת, אבל עונש של בגדים, דהיינו אחר
 הטבילה לבש בגדיו הטמאין ונכנס בהם או שזרקו לתוך
 העזרה לא אמר הכתוב עונשו, והוא כמו לכן כל הורג קין,
 אבל צפ' נשא הזכיר עונשו שנאמר ולא יטמאו את מחניהם, הרי הוא בלאו (ג"א): א זה פירושו של אלקים בכינוי,
 כלומר חוץ ממה שאני אלקים שופט ודיין לכל העולם בכלל, חוץ מזה אני שלכם ועליכם, שהרי קבלתם אותי עליכם, א"כ דין
 הוא לקבל גזירותי, וזה הקדמה לפרישת העריות הגס שקשה עליכם, אבל לפי"ז היה די לומר אני אלהיכם ולמה אמר ב'
 שמות, לזה הביא גם דעת רבי שאמר להם ב' מדוחי ב"ה, אבל דרך הא' יותר מתאים לפי פשוטו: ב פירושו העתקה
 ממקום למקום, כמו לאו הניתק לעשה, וכאלו אמר לנתק לעריות, כלומר לעזוב טהרתן וקדושתן ולילך אחר הוימה
 וההפקרות, גם אפשר שהוא מלשון נתק נגע וזרעת, כלומר עמידים להתנגע ולהטמא (סה"ז): ג זה ילא מתיבתא
 אלקים שהוא מדת הדין מלשון דיין ושופט, ונאמן לשלם שכר משם הוי"ה רחמים (רא"ם), והגם שיש מקומות שפירוש
 אני ה' נאמן ליפרע, כשהוא אכל עונש, אבל דבר רחוק הוא לומר שאמר הכתוב פעם אחד אני ה' והכוונה על שניהם, וכאן
 לא נאמר אכל עונש, שמיד אחריו נאמר קיום המצות, והראיה שכונת רבינו הוא על שם אלקים, שהרי אמר "דיין" ליפרע
 (וכן הוא לשון הת"כ), ואם היה הכוונה על אני ה' היה אומר נאמן ליפרע, שאין שם הוי"ה נפרע מכת דיניות אלא מכת
 מדת אמת, וכמו שאמר ריש פרשת וארא (מ"ל): ד פי' המצריים היו מקולקלים מכל האומות בזנות וערוה כידוע ערות
 הארץ, וכמו שנאמר (יתו' כ"ג כ') זרמת קוסים זרמתם, והכנעניים היו מקולקלים מכל האומות בדבר אחר כגון בקסמים
 בכישוף ובע"ז דרכי האמורי, וכמו שאמר הכתוב (דבר' י"ח ט') כי אתה צא וגו' לא תלמוד וגו' מעביר צנו וגו' קוסם
 קסמים מעוני ומנחש ומכשף (מ"ל), או אפשר שהם ב' זמנים מחולקים, צומן שהיו ישראל במצרים היו הם היומר
 מקולקלים, וכשילאו וצאו לכנען היו הם היומר גרועים (ב"ב):

עונש כרת ועל כזום בגדים במלקותי"י (ת"ס):
 (3) אני ה' אלהיכם. אני הוא שאמרתי בסיני (שמות
 כ' ז') אכתי ה' אלהיך וקבלתם עליכם מלכותי"
 מעתה קבלו גזירותי, רבי אומר גלוי וידוע לפניו
 שכופן לנתק"ב בעריות זימני עזרה לפיכך צא עליהם
 בגזירה* אני ה' אלהיכם דעו מי גוזר עליכם דיין
 להפרע* ונאמן לשלם שכר (ת"כ פ"ח): (ג) כמעשה
 ארץ מצרים. מגיד שמעטיהם של מצריים ושל
 כנעניים מקולקלים מכל האומות", ואחרו מקום
 שינוי נוסחאות בגיות. ליפרע

אור החיים

כנען. ורז"ל אמרו (ת"כ) שהקיש מעשה מצרים
 למעשה כנען ולדבריהם ז"ל קשה למה כפל המצוה,
 ואם להשמיענו צא שמעשה ב' הרשעים שזה, מה
 לורך לחורה להודיענו דבר זה, עוד לריך לדעת למה
 לייין ארץ מצרים באומרו אשר ישבתם בה וכי יש
 ארץ מצרים אחרת. עוד לייין ארץ כנען ואמר אשר

יח' ב. דבר ואמרת וגו' כמעשה וגו'. לריך
 לדעת למה כפל לומר דבר
 ואמרת, עוד מה חידש במאמר זה אני ה'
 אלהיכם וכי עד עתה לא ידעו זה. ועוד מה היא
 כוונתו במצות כמעשה וגו' אם אין ידוע מה
 המעשה שעליו חצא המצוה, וכמו כן מעשה ארץ

ויקרא וכו' וכו'
 וכו' במצא ויהי
 וידבר: טו ואם
 לא יסחי ויקבל

בנצלת עוף
 ה אלא בשעה
 האן שמעמחה
 טרה, וטרפה
 חוש, וכן שנינו
 טמא מעמחה
 י שיש צמינה
 צמינו טרפה:
 יכס למקדש"י
 יזות (שס - סס):
 גל רחילת גופו

האכל" וגו' וכנס
 נגע ולא באכילה,
 אמר וכל לדחוק
 האן שהמדובר רק
 ינו עד עתה הוא
 ייעה ולא עופות
 שחיתו מטהרתו
 א נכל לומר שלא
 המוס' חולין. ל"צ
 כחז וטרפה וגו'
 לה שמחה מחמת
 הא, כי מה נפ"מ
 י: (כג) פי' וכי
 ודאי שנשאר צנח
 ה הוא מה שנכנס

הדרכות כלליות
 גר"י, פי' כל
 בגר:

הרשב"א גם סוגיא דבבלי יבמות לג, א³, דתליא, דחד סובר דכיון דהותרה, שוב אין היתר למחצה, וגם לזר אין כאן איסור נבילה. ואיך סובר דכמו דחוויה היא⁴, ולזר איכא לאו דנבילה. ואם כן לר' חייא המחייב שתיים⁵, הרי אין איסורם שוה, דלזר חייב משום לאו דנבילה ולכהן הותרה⁶. לא כן לבר קפרא אין איסורו חלוק, דגם לזר ליכא לאו דנבילה⁷. וכן פליגי לפי זה במליקה דעולה, דלמר ליכא רק משום לאו דכליל⁸, ולמר איכא לאו דנבילה.

וכפי הנראה ברור דכל הילפותא, הוא רק לאכילת זר אם מטמאת בבית הבליעה¹⁰, אבל שיהא חלוק זר מכהן לענין טומאה לא אשכחן¹¹. ואם נתמעטה מטומאת בית הבליעה, לכולי עלמא נתמעטה, לא שנא כהן לא שנא ישראל¹², וזה פשוט לכל מתחילה - ודלא כמו שראיתי לאחר שטעה בזה - וכפרט למה שפירשתי דאחרים ממעטי זה מדרשא ד"לאזרח ולגר". וצריך עיון במנחות מה, א: רבינא אמר כהנים איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא הואיל ואישתרי מליקה לגביה, אשתרי נמי נבילה גביה,

קמ"ל. הרי גם לזר בטלה לאו דנבילה, ומאי חידושא דוקא בכהנים? ועל כרחך דלר' חייא קאי דחייב שתיים¹³. ולק"מ¹⁴ דעכשיו דכהנים מוזהרים על נבילה ורק קדושתה שריא, גם לזר פקע איסור, ואכמ"ל.

7 ית, ב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם וכו'.

בתורת כהנים (פרק יג פסקא ד): אמור להם אף אני מוזהר, כשם שאמרתי לך וקיבלת, כך אמור להם ויקבלו. פירוש: שהוא מוזהר על פרישה מאשה, כן אתם מוזהרים על פרישה מערוה, שמשה נצטוה (דברים ה, כז) "ואתה פה עמוד עמדי". עיין יבמות סב, א¹ ופשוט.

ועל דרך מושכל יתכן כוונת הפרשה, דכבר ביארו חכמים בספריהם, שהתורה לא צייתה צווים אשר יהיו קשים על חברת הגוף עם הנפש לקיימו לחוקים כוללים: כאזרח כג, כעם ככהן (הושע ד, ט)³. רק דברים אשר נטועים המה להנהיג על פיהם המזג הגופני כמזג שוה, וכל טבעי לא יושבת⁴, והדברים

אנשים לא שנא. 13. כי לדעת בר קפרא כיון דהותרה נבילה לכהנים הותרה נמי לזרים. 14. ולא קשיא מירי, אולי צ"ל וקמ"ל?

(ית, ב) 1. שלושה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום: פירש מן האשה ושיבר הלוחות והוסיף יום אחד... 2. שלזה כוונת הספרא בלשון "אמרתי לך וקיבלת". בזה כיוון רבינו לדעת בעל זית רענן: דסבירא ליה שהקב"ה אמר למשה שיפרוש מן האשה... ואם כן קל וחומר להם שיפרשו מן העריות. 3. המצוות שהתורה מחייבת, משותפות הן לעם כולו אשר ללא ההבדל יכול לעמוד בדרישות התורה. 4. כלומר, התורה אינה מדכאת את היצרים הטבעיים של האדם, אלא מכוונת אותם לאפיקים הרצויים (עיין שמו"ב, כא ד"ה משכר).

3. ד"ה במאי קא מיפלגי באיסור כולל ואליבא דר' יוסי. קשיא לי דהא בר קפרא משום שהותרה לכל הותרה קאמר... 4. במקרה של כהן. 5. בור שאכל ממליקת חטאת העוף. 6. וזה פירוש לשון הספרא ש"אין איסורם שוה באזרח ובגר". 7. כך שהספרא הוא אליבא דר' חייא בלבד. 8. לפי בר קפרא אם זר אכל מעוף זה עובר רק על ביטול מצות עשה של "כליל תהיה". 9. לר' חייא, משום שאין אומרים שאין היתר למחצה, ורק לגבי כהנים בוטל איסור נבילה ולא לזרים. 10. רש"י לפסוקנו ד"ה אשר תאכל נבילה וטריפה: בנבילת עוף טהור דבר הכתוב שאין לה טומאה אלא בשעה שנבלעת בבית הבליעה, ולמורך כאן שמתמאה באכילתה ואינה מטמאה כמגע... 11. כי דבר הטמא והמטמא כמגע מטמא לכל. 12. כי אם נבלת עוף טהור אינה מטמאת בבית הבליעה בסוג אחד של אנשים, גם בשאר

ארוכים. וזה פירוש מאות נח: וספר חרד אברים ושס"ה גידים, שהבורא יתברך עשה כט) אשר חלקיו ית והנפש ינהיג הגוף ברו באופן נפלא. לא גדר לגמרי יותר מכפי אשר ולא מנעה ענין המשגי ולמזג הגוף וכיוצא ב על זה, לכן אקצר.

וזה מאמר התורה, מחמתם⁶, ועתידים יבנו רק להתיר עריות וכן בימי עזרא⁷. וכי בקטטה נשבת קל, א כי הוא קשה לקיים ו לקיים דבר זה, לכן אנ שאני הוא בוראכם וי גופכם, כי לא כבר ה ולתת רסן להחמדה, תעשו "מעשי ארץ כ וכו", "ושמרתם את ו

5. כלומר ההתאמה ו "בריתי יומם ולילה" ו "והגית בו יומם ולילה" (= חוקות הטבע). 6. שנפשו של אדם קצה שכר, גזל ועריות שנג ומחמתם, הפורש מהנ לו ולדורותיו ולדורות 7. תורת כהנים אחרי גלוי וידוע לפני מי ליתק בעריות (כימי ע עליהם בגזירה "אני ה עליכם! וכן מצינו שני יא, י) "וישמע משה ו

הרב"ל ל' מאיו שחמב חכמן שריונסן זצ"ל
 יצא לאור א"י תרצ"ג ל' ימנה קוסרמן זצ"ל

טלה לאו דנבילה, ומאי
: ועל כרחך דלר' חייא
לק"מ¹⁴ דעכשיו דכהנים
קדושתה שריא, גם לזר

ישראל ואמרת אליהם

יג פיסקא ד: אמור להם
שאמרת לך וקיבלת, כך
ירוש: שהוא מוזהר על
הם מוזהרים על פרישה
(דברים ה, כז) "ואתה
יבמות סב, או ופשוט¹⁵

וכן כוונת הפרשה, דכבר
הם, שהתורה לא צייתה
הם על חברת הגוף עם
כוללים: כאזרח כגו,
ט¹⁶ רק דברים אשר
על פיהם המזג הגופני
לא יושבת¹⁷, והדברים

ידעת בר קפרא כיון דהותרה
מי לזרים. 14. ולא קשיא

זכרים עשה משה מדעתו
המקום: פירש מן האשה
יום אחד... 2. שלזה כוונת
לך וקיבלת". בזה כיוון
בגן: דסבירא ליה שהקב"ה
האשה... ואם כן קל וחומר
יות. 3. המצוות שהתורה
עם כולו אשר ללא ההבדל
התורה. 4. כלומר, התורה
זיים הטבעיים של האדם,
זיקים הרצויים (עיין שמות

ארוכים. וזה פירוש מאמרם (של"ה מסכת תענית
אות נח.: וספר חרדים לר"א אזכרי): רמ"ח
אברים ושס"ה גידים, וכנגדם עשה ולא תעשה¹⁸,
שהכורא יתברך עשה את האדם ישר (קהלת ז,
כט) אשר חלקיו יתאימו עם חלקי התורה,
והנפש ינהיג הגוף בדרך המסודר מאלקי יתברך
באופן נפלא. לא גדרה התורה פרישת המאכל
לגמרי יותר מכפי אשר יכול לסבול מזג האדם,
ולא מנעה ענין המשגל מאשר יאות לקיים המין
ולמזג הגוף וכיוצא בזה. וכבר נתחברו ספרים
על זה, לכן אקצר.

וזה מאמר התורה, כי עריות נפשו של אדם
מתחדתם¹⁹, ועתידיים ישראל לינתק וכו' שלא
בכו רק להתיר עריות בפרהסיא (יומא עה, א).
וכן בימי עזרא²⁰. וכל מצוה שקיבלו עליהם
בקטטה [שבת קל, א²¹]. לכן אמר, שלא תדמו
כי הוא קשה לקיים ובלתי אפשרי לטבע הגוף
לקיים דבר זה, לכן אמר להם "אני ה' אלהיכם",
שאני הוא בוראכם ויודע טבעכם ומוסדות מזג
גופכם, כי לא כבוד הוא להתאפק בעד התאוה
ולתת רסן להתמדה, ואני הוא המצוה שלא
תעשו "מעשי ארץ מצרים ומעשי ארץ כנען"
וכו', "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר

יעשה אותם האדם וחי בהם" — שיהיו לחיות
נפש האדם ולהנהיגה באופן שיהיה טוב לו
בעולם הזה ואשרי חלקו לעולם הבא — לא
דברים הממיתים. וזה שאמר, שכשם שצוה לי
השם יתברך הפרישה לגמרי, באשר לפי זכות
חומרי וטבעי, עד כי שב לדק ספירי, ושובה
בשרי לרוחני, ואיננו במרכבת האנושי והבשרי
כלל, ויכול אני לקיים זה²², ככה כשצוה לכם
בני ישראל על העריות, בטח ידע היודע כל,
כי לזכות מזגם והנהגתם הרוחנית על פי התורה
הוא יאות ונאות, וקל להתקיים כמניעת כל
האיסורים.

**יח, ד-ה את משפטי תעשו ואת חקתי
תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם.
ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר
יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'.**

הביאור כך: דהאומה בכללה תכליתה
שיתנהגו על פי דרכי התורה וה' יהיה אלקיהם,
כי אין ה' מיחד את שמו על הפרטי, כי הפרטי
בלא צירוף כללי אינו תכליתי כלל. והנה האומה
בכללה נקל אצלה להיות נוהר בחוקים —
המה דברים הדתיים — מלהיות נוהר במשפטים
— המה הנימוסיים והמשטר, חוקות הקבועים

5. כלומר ההתאמה המכוונת מאתו יתברך בין
"בריתי יומם ולילה" (= ברית תורה ומצוות —
"והגית בו יומם ולילה") ובין "חוקות שמים וארץ"
(= חוקות הטבע). 6. מכות כג, ב: ומה אם הדם
שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו מקבל
שכר, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם
ומחמדתם, הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכו
לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.
7. תורת כהנים אחרי מות פרק יג, ג: רבי אומר,
גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שסופם
לינתק בעריות (בימי עזרא — הפך חיים), לכן בא
עליהם בגזירה "אני ה' א-להיכם" — דעו מי הגזיר
עליכם! וכן מצינו שניתקו בעריות שנאמר (במדבר
יא, י) "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו"

וגו'. 8. תניא, רשב"ג אומר, כל מצוה שקיבלו
עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב (תהלים קיט,
קסב) "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב",
עדיין עושים אותה בשמחה. וכל מצוה שקיבלו
עליהם בקטטה כגון עריות דכתיב "וישמע משה
את העם בוכה למשפחותיו" — על עסקי עריות,
עדיין עושים אותה בקטטה, וליכא כתובה דלא
רמו בה תיגרא. 9. ועיין בזה בדברי רבינו בהקדמה
לספר שמות, וכן בדבריו בפרשת יתרו (כ, טו) החל
בקטע המתחיל: יש להתבונן מה ואיזו השתלמות
היה למשה בקבלת התורה.

(יח, ד-ה) 1. כלומר, ואין יחיד בעולם די חשוב
שבשבילו ברא הקב"ה את עולמו, ויאמר עליו שהוא

גַּדְ מִשְׁכְּנִי אַחֲרַיְךָ נְרוּצָה הִבְיָאֵנִי הַמֶּלֶךְ דַּבֵּר וּפְקֹן עִמָּא בֵּית
 חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּךָ נִזְכִּירָה יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים תּוֹת
 דְּרִיךְ מִיָּן מִיִּשְׂרָיִם אֶהְבֹּד: לַעֲלֵמָה קְדָמִיהוֹן בְּעַמּוּדָא

שפתי חכמים

ידקשיא ליה ממה נפשך אם ירוצו אין צריך לימשך, ואם הוכרח לימשך אם כן לא ירוצו. לכן פירש אני שמעתי וכו', ואני אמרתי אחריו נרוצה ואין צריך למשכני: כ שכל הפרשה מספרת מה שאמרה באלמנות, אם כן הביאני המלך חדריו הוא מה שהיה כבר, ואם כן מהו נגילה ונשמחה, משמע עתה: לזה פירש וגם היום הזה וכו':

למישור עלי עקיצה ורכסים, [לשון פסוק והיה העקוב

מצודת דוד

(ד) משכני משוך אותי אליך משיכה מועטת, ואני ארוץ אחריו במהירות רב: הביאני המלך חדריו, ובוה אתה החשוק החביב בעיני כמלך תביא אותי אל חדריו, ושם אגיל ואשמח בך ואזכיר הדודים הטובים ממשחה היין. והנמשל הוא לומר שאמרה כנסת ישראל הראה לי רמו ישועה וחיבה ואז אמרה לשוב אליך ככל לב, ועל ידי זה הביאני אל בית המקדש אגיל ואשמח בישועתך, ואזכיר להודות לך על הנפלאות ועל התשועות: מישרים אהבוך, רוצה לומר לא יהיה לי לבו מה שאני רודפת כל כך אחר אהבתך, כי אין זה

אבן עזרא

(ד) נזכירה, יש אומרים שהוא מן אזכרתה (ויקרא ב ב) וזכרו כיין לבנון (הושע יד ח): מישרים, תאר היין, כמו יתהלך במישרים (משלי כג לא), הולך לדודי למישרים: ומ"ם מיון, ישרת עצמו ואחר עמו, וכן ענינו ממישרים אהבוך, העלמות הנזכרות, וכמהוה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' (שמות יג), ענינו ובשמי ה' רבים כמהוה. ואחרים שאמרו כי המישרים אהבוך כמו ומגיד מישרים. והראשון קרוב אלי:

ראשון לציון

יעמוד בפני עצמו ולא ישתנה לא ממראה ולא מטעם וריח, ולזה אמר לדיח שמניך טובים: וידוע הוא מאמרם ז"ל בפסוק טוב שם משמן טוב, שמן טוב במקומו עומד, ושם טוב בסוף העולם. ואמר טובים לומר כי שמנו טוב משמן רוקח. וטעם אומר לשון רבים, להיות כי ישראל הם י"ב שבטים וכל א' וא' חשוב בפני עצמו, לזה אמר

הא' כאשר יקלוט הריח הטוב שוב לא יפיג ריחו. והב' שכל המשקין שבעולם על ידי תערובתם משקה במשקה אחר הם מתערבים ומשתנים מכמות שהיו, וכאשר יתרבה אחר על חבירו יתבטל המועט במרובה, מה שאין כן השמן בכל אופן שתרוצה לערבו כאיזה משקה שיהיה ותרבה בו כמה חלקים ממשקה אחר וחלק מועט מהשמן לא יתבטל ולא יתערב, אלא

גבולות גורג ספוארג

שמניך לשון רבים, שכולם לא נשלא שינו לשונם אמרה שמן השמן הזה כשאתה מריקו חמיד ישראל אילו יתערבו כמאה אוו ההטעם שהתחיל לדבר בלשון נס כלשון נופח דודך, כי הוא גנאי חשקני וכו', באופן כי כל שבח דברים ששמרה במצרים. ואמרה כי ידוע הוא כי קיום העולמות מעשה הצדיקים, ולזה אמר על האמורים עלמות, תיבה זו סובלת ועלמות, ושניהם אהבוך. ובוה אליעזר הקפר שאמר שאין כל להם, פירוש שיספיק בריאת העול בפביל קיום ה' דברים אלו, ש ידם יתקיימו כל העו

(ד) משכני אחריו נרוצה וגו' האמור למעלה בענין היה במצרים, שעדין לא נתגלית א מתחלת להגדיל אהבתה בה יתו חמיד נפשה דבוקה בו, ולא מו

צדיקים ד"א, אלו בעלי תשובה. ד הוא דכתיב ה' שמעתי שמעך יה שנים ד"א זה דורו של שמו, כל היום נחשכנו כצאן טבחה. ד"א כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את ד אהבוך אהבוך בעלמות ובו (ד) משכני וגו', אמרה כנסת ישראל שסלקת שכנתך מתוכנו אחריו ו שבאו עליהן כמעשה העגל לא התא משה כי לא אעלה בקרבך, מיד משכני וגו', ר' יודן אמר: אמרה הקב"ה רבנו של עולם על שנהגו הדין ועמי במדת רחמים אחריו גרו אמרה, ממה שנתת לי ביות מצריני מלכים אחריו נרוצה.

משכני וגו', אמרה כנסת ישראל לפ עולם ממה שגדית בי שכני הרעים למלך שכעס על מטרונה וגירה והתחילה לצעוק אדוני המלך הושי חדא הוא דכתיב וצידונים ועמלק ותצעקו אלי ואושיעה אתכם מידם. לפני הקב"ה, מסכיני אחריו נרוצה, כשצריך יהודאה לחרובא עביד ח עקיבא: יאי מסכנותא לברתא דיע בקדלא דסוסיא חיורא. משכני וגו', אמרה כנסת ישראל לו גדול שנתלת ממני אחריו נרוצה, דאי

מסורת המדרש
 א"ר תנחומא וכו' שם
 ראה איכתיב יג
 ד א"ר עזריה וכו'
 ל"ש כאן תתקפא
 (כה"ע) ממה שנתת לי
 בזה וכו' לעיל (ג)
 (לר"ח שמד"ג ג' ושי"ג)

עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד רבי תנחומא
 אמר כתוב חורי את לן (איכה ה' י) ויגדל עון בת עמי
 וגו' אמר רבי תנחומא לא חלתה יד ליד אותן לא פשטו
 ידיהן למצות אבל אלו פשטו ידיהם למצות (שם שם ג)
 ידי נשים רחמניות כל כך למה שיהיו לברות למו על
 שבר בת עמי

← ד. אמר רבי עזריה אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש
 ברוך הוא רבונו של עולם ממה שנתת לי בזה שכנותי

— בדברי הנביא מפי ה': ויאמר אלי, עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד, הפעמים
 "מאד", מה שלא נאמר כסדומיים, ולעומתו — רבי תנחומא אמר: כתוב חורי את לן — פסוק
 אחר יש לנו אשר הדבר אמור בו במפורש יותר, שנאמר בקינת הנביא על חורבן ירושלים: "ויגדל
 עון בת עמי מחטאת סדום, ההמכה כמו רגע ולא חלו בה ידים", שפשוטה, מתוך גודל העונש שבא על
 ירושלים רואים אנו שעוונה גדול משל סדום, שסדום נהפכה ברגע אחד ומכלי שחלו בה ידי אויבים
 ואילו ירושלים סבלה סבל רב וארוך (רש"י, עיי"ש), ומכל מקום, "ואותן — אנשי סדום — לא נשתייר
 מהם פליטה, ואלו — בני יהודה ובנימין — נשתייר מהם פליטה" (ב"ר, שם), "וכי משוא פנים יש בדבר"
 (סנהדרין קד, עיי"ש)!! — אמר רבי תנחומא: "ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום ההפוכה כמו רגע ולא
 חלו בה ידים", כלומר, אף שגדול עון ירושלים מעון סדום, מכל מקום נהפכה סדום כמו רגע ולא
 נשארה ממנה שארית לפליטה, כי "לא חלו בה ידים" — לא חלתה יד ליד — לא כאכה ולא
 הרגישה ולא באה לעזור יד העשיר את יד האביון לתת מחילה ועשרה לצדקה, וכמו שנאמר בדברי
 הנביא על חטאת סדום (יחזקאל טז, מט): "הנה זה היה עון סדום ... שבעת לחם ... ויד עני ואביון לא
 החזיקה" (גמ', שם), וכלומר אותן — אנשי סדום — לא פשטו ידיהן למצוות — לצדקה
 והסד, אבל אלו — בני ירושלים, לכן נשארה מהם שארית לפליטה כי — פשטו ידיהם למצוות
 — של צדקה וחסד, בעת צרות המצור עליהם, כמו שנאמר בדברי המקונן עליהם על אותה שעה:
 "ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, היו לברות למו בשבר בת עמי", ופשוטו, שאף שהיו רחמניות גבר
 רעבונן על רחמנותן וכשלו את ילדיהן והם היו לאמותיהן למאכל בעת שבא השבר על העם (ועיי' מ"ב
 ו' כח-כט), ודרשהו שכל כך רחמניות היו שאם "היתה לאחת מהן ככר — לחם — אחת והיה בה כדי
 שתאכלנה היא ובעלה יום אחד, וכיון שמת בנה של שכנתה היתה נוטלת אותו הככר ומנחמת אותה בה,
 כדרך המנחמים להאכיל האבלים, והעלה עליהם הכתוב כאילו בשלו — גמרה, לחנוך — בנייהן למצוות,
 הלא הוא דכתיב: "ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן" (איכה ד' יג), ברוב רחמנותן חנכו ילדיהן למצוות
 צדקה, כאמור, כל כך למה, — מסרו נפשן למנוע לחם מפי עולליהן? "בשביל" (איכ"ר ד' ט) —
 "שיהיו לברות למו בשבר בת עמי", דרשהו כמו: על שבר בת עמי — להברות חברתה על שברה
 ואבלה, בסעודת הבראה, ומצוה זו הגונה לשום שארית, כאמור, ולא כסדום שכנתה של ירושלים, והנה:
 "משכני אחרין נרוצה" — מה שכני אחרין נרוצה, כאמור.

ד. אמר רבי עזריה: "משכני" — "מה שכני", כאשר אמר רבי יודן (לעיל בסוף הקודם), אלא
 שכן — אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה — כאשר היטיב עמה להוריש את ארץ סיחון ועוג

אחרין נרוצה
 משכנתה בזה
 ואחר מלכים

דבר אחר
 שכני הרעים
 וגרה בה שכני
 הושיעני כך
 [ומעון] לחצוני

דבר אחר
 נרוצה

ואת ארץ ישראל רב
 נרוץ אחרין באהבה
 אלא מוסיפים אנו כי
 לנו ביות שכנו, הכי
 שנאמר — כדבר
 משכנתה ומגרת בני
 ממזרים ברכוש גדול
 ישראל ממה שהיה
 ופלטם ליבשה (שמו)
 סיחון ועוג — מל
 והבצורות עצמן שנכב
 — כנעניים שגרשת
 "אחרין נרוצה"

דבר אחר: "מ"
 להקב"ה בשבתה בא
 ממה שגריית כי —
 וכאשר — אמר ר'
 נכבדה מנשותיו, וגני
 ישראל — בארצם,
 אומר להם: "הלא מג
 אתכם ותצעקו אלי
 כדי שירצנו אחריו כ
 דבר אחר: "מ"

'אחריך נרוצה' שנאמר (שמות ג, כב) 'ושאלה אשה משכנתה' בנות מצרים ובנות סיחון ועוג ובנות שלשים ואחד מלכים 'אחריך נרוצה'.

דבר אחר 'משכני אחריך נרוצה' ממה שגירית בי שכני הרעים אמר רבי אבון למלך שפעס על מטרונה וגרה בה שכנים רעים והתחילה צווחת אדוני המלך הושיעני כף ישאל (שופטים י, יב) 'צידונים ועמלק [ומעון] לחצו אתכם ותצעקו אלי ואושיעה אתכם מידם'.

דבר אחר 'משכני אחריך נרוצה' מספינני אחריך נרוצה.

ואת ארץ ישראל: רבונו של עולם, ממה שנתת לי ביזת שכנותי, לכן — "אחריך נרוצה", נרוץ אחריך באהבה, לא ששמחים אנו במפלת אויבינו ולא כי רם לבכנו בעושר הרב הזה לסור מעליך אלא מוסיפים אנו בו לרוץ באהבה אחריך לדעת שממך הכל ובאהבתך נחת לנו את אלה שיש שניתנה לנו ביזת שכנונו, הביזה בלבד, מבלי הארץ עצמה, ויש שניתנה הארץ עם ביזתה בתוכה, וכמו — שנאמר — דבר ה' אל משה לצוות על ישראל כבואו להוציאם ממצרים: "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ... ונצלתם את מצרים", וכך היה שיצאו ישראל ממצרים ברכוש גדול (שמות יב, לו), זו — ביזת מצרים, "וביזת הים" (לעיל ג, ג. עיי"ש), שבזו שם ישראל ממה שהיה על המצריים ועל סוסייהם ורכביהם, זהב וכסף ואבנים טובות, שהטביעם הים ופלטם ליבשה (שמו"ר כד, א), והרי שתי ביזות מהמצריים, גם מבלי לרשת את ארצם עצמה, וביזת סיחון ועוג — מלכי האמורי וארציהם (במדבר כא, א—לה), שלל רב למאוד עם הערים הבנויות והבצורות עצמן שנכבשו ונפלו בידי משה לישראל (דברים ב, לה. ועוד), וביזת שלשים ואחד מלכים — כנעניים שגרשת מפנינו מהארץ (יהושע יב), והורשת לנו את ארציהם מלאות כל טוב מכל אלה — "אחריך נרוצה" — באהבה.

דבר אחר: "משכני אחריך נרוצה", "משכני" — "מה שכני", ושכך אומרת כנסת ישראל להקב"ה, בשכתה בארצה והעמים השכנים החגרו בה למלחמות, בצעקתה אז אליו: "מה שכני" — ממה שגירית בי — את — שכני הרעים — להצר לי ולהלחם בי — "אחריך נרוצה" בחשוכה. וכאשר — אמר רבי אבון: "משל" (יל"ש כאן, תתקפ"א), למלך שכעס על מטרונה — גברת נכבדה, מנשותיו, וגירה בה שכנים רעים, והתחילה צווחת: "אדוני המלך, הושיעני" ! כך, ישראל — בארצם, בימי השופטים, כשחטאו לה' ולחצו שכניהם מכל צד וצעקו בצרתם לה', הוא אומר להם: "הלא ממצרים ומן האמורי, מן בני עמון ומן מלשתיים וצידונים ועמלק [ומעון], לחצו אתכם ותצעקו אלי ואושיעה אתכם מידם", הקב"ה מגרה על ישראל בארצם את שכניהם הרעים כדי שירוצו אחריו בתשובה והוא יושיעם.

דבר אחר: "משכני אחריך נרוצה", דרוש: "משכני" — "מספינני", "מעמידני בסכנה".

תנחומא
פת עמי
לא פשוטו
שם שם, י'
למו על

הי הקדוש
ת שכנותי

פעימים
לן — פסוק
לים: "ויגדל
ונגש שבא על
ה ידי אויבים
— לא נשתייר
מים יש בדבר"
כמו רגע ולא
כמו רגע ולא
לא קאכה ולא
שנאמר בדברי
עני ואביון לא
— לצדקה
הם למצוות
אוחה שעה:
החמניות גבר
עם (ועיין מ"ב
ג והיה בה כדי
זמת אותה בה,
בניהן למצוות,
לדיהן למצות
י"ר ד, ט.) —
תה על שברה
ישראלים. וזהו:

הקודם, אלא
רץ סיחון ועוג

השם ייחולת הק' בכה ש"ר רומז לשם מ"ב, שהרי נסעו מ"ב מסעות נגד שם מ"ב:

מ"ב ויסע משה את ישראל מים סוף וגו' (שמות ה"ד ע"ב). מדרש (שמו"ר פכ"ד ג') (תהלים ע"ב) ויסע כללן עמו, מה האן כל מקום שהרועה מנהיגם שם נמשכה, ישראל כל מקום שהיה משה מסייע נמשכין אחריו, שנאמר (שיר השירים א ד) משכני אחריו נרצה, ולכך נאמר ויסע משה את ישראל מים סוף. ובמדרש (שהש"ר פ"א ד') משכני, מה שנתח לי משכני צחת מלרים וצחת הים אחריו נרצה. ולריך להצין מה זה שמוציא מילת משכני מפשוטו שהוא לשון המשכה. גם לפרש הפסוקים שלפניו ושלאחריו:

והג"ל בזה כי עיינו רואות כי כל איש צימי עלומיו וילדותו, אובד ומתאוה לדברי הכל שאין צו ממש, וכפשוטו יעשה לו כעין מעשיו כרמים וגנות וירכב על מקל וכדומה הכל הכלים, וכל פועל ה' למעניהו למען אחר שיגדל ויכיל ויבין וימאס בהכלים כאלו, ויאבד ויתאוה לדברים הנחולים לו, והירא את דבר ה' יקח שורש החמדה והתאוה צו לעצדת הצורא צ"ה. והדמיון בזה לקונה במרחקים אבנים טובות ומרגליות, וכדי שלא יאבדן בדרך ישבן אותן בעץ או באבן עד צואו למחא חפלו, יקחם ממש ויתנס לחוך משצלות זהב וכסף. מה שאמר הכתוב (קהלת י א) יקר מחכמה סכלות מעט, ר"ל כי על ידי הסכלות שמתאוה להכל יקח חכמה לעצדת ה'. ח"ש (משלי א כב) עד מתי פתאים תאהבו, ולא אמר למה פתאים תאהבו וכו', כי אם עד מתי, כלומר שכבר צא העת שראוי להשתמש בהם שימוש הראוי לו. ח"ש חכמים אין אדם מת וחלי תאוותו צידו יש לו מנה רולה מאתים וכו', ומדוע עשה ה' ככה להעציע בלב איש להתאוות בכל עת למותר עד שאינו יכול להשציע נפשו, אבל לא לתהו צראו כי אם לתכלית טוב להיות לאדם חשוקה וחמדה

ותאוה בלי גבול אל התורה והעצודה, כל זה מצוהר בספר קול יעקב ריש קהלת ואהל יעקב ויקרא, עיין שם. ולפי זה אני אומר דהה שנתן ה' לישראל צחת מלרים, והיה להם מנה וצקשו מאתים, ונתן להם צחת הים והיה להם מאתים, ואחר זה ציקשו עוד יותר לכן לא רצו ליסע משם, כפירוש רש"י הסייען משה בעל כרחו. ולדרכו נאמר שהסייען צראון על ידי שלמד אותם דעה והשכל כמו שמתאווים לזה בלי גבול ותכלית, הנה ראוי ונכון להם ליקח ממנו מוסר השכל להתאוות בלי גבול לתורה ועצודה ה', דכתיב ביה (תהלים יט יא) הנחמדים מהבז ומפז וכו', והם שמעו בקולו ויאלו אל מדבר שור רעב ולמחא לשמוע את דבר ה' ותורחו, עד שהקדימו עשיה לשמיעה נעשה ונשמע (שמות כד ז), דהיינו בלי גבול ותכלית. מה שאמר הכתוב ויסע משה את ישראל מים סוף ויאלו אל מדבר שור, ר"ל שהסייען מתאוותן לצחת הים בלי גבול, עד כי קן יאלו אל מדבר ש"ר מתאוותן לשמוע קול ה' ולקבל תורתו הארוכה מארץ מדה ורחבה וכו'. ח"ש המדרש מה האן כל מקום שהרועה מנהיגם שם נמשכה, כך ישראל כל מקום שהיה משה מסייען נמשכין אחריו, ר"ל כדצרינו שהיה משה מסייען מחמדה ותאוות צחת הים אל חמדה ותאוות התורה והעצודה שנאמר משכני, ר"ל ממה שנתח לי משכני צחת מלרים וצקשתי עוד ונתח לי צחת הים וצקשתי עוד, ועס כל זה משכני משה עד אחריו נרצה. מה ענין פסוקי שיר השירים (א ב) ישקני וגו' כי טובים דודיק מיין, כלומר מכה תאות היין אחר זה אמאס בזה ואקח מה להתאוות מיינה של תורה, לריח שמניך טובים וגו' על קן עלמות אהבון, ר"ל באותן מדות החמדות והתאוות שהיו צימי העלמות והילדות עתה אהבון. וכמו קן משכני ממה שנתח לי משכני צחת מלרים ויס אחריו נרצה, כי מתחילה דמיתו שלה ראוי להתאוות ולשמוח בו, אבל אחר אשר הביאתי המלך חדריו צמתן תורה ומשכן, נגילה ונשמחה בך כלומר ולא בדברי הכל

שעל יקח
זה חופת
התגלות
כל חסד
וכל חלק
חלק עפר
במלקים
למטה
לפני הקו
הפרע
יהיה ציפ
הנילוק
כלומר
ש. ח"ש
עיניהם
יהיה פלח
משה פו
היי נלח
תחם אה
לוח הק'
והבין
בכה שם
מה סוד
היו הדור
הי יד ד'
שנאמר
זה היה
ה"ר. ח"ש
נערמו
השעש
בחכמה
קמו כמו
קמו כמו
נות וגו'
ה' ויאלו
ה פכ"ד
יעיין שם
הר לקט

בר"ל ה' יקו"ר יגו"א ג"ל ג"ג

הקודמים, חכירה דודיק מיינ מישרים הכבוד, שחורה אני דדברי הכל בימי הילדות, ונאה עתה, כאלה קדר דדברי הכל, ועתה כיריעות שלמה כי לקחתי אותן המדות לעבודת הבורא ז"ה. אל תראוני וגו' כפירוש רש"י, שמוני נטרה את הכרמים כמו קטן בלי דעת שוטע לו כעין כרמים, מחמת כרמי שלי לא נטרחי, כלומר שלא הגעתי לכלל דעת לנטור כרם שלי. ויראה לומר כי מעתה בהגיעי לכלל דעת, אטור כרמי וארעה לאני השמור מלוח ה':

כב ותשר דבורה וברק וגו' (שופטים ה ה)
 צפרוע פרעות בישראל בהחמד עם ברכו ה' וגו', אנכי לה' אנכי אשירה וגו'. כבר עמדו ח"ל על אומרה בצפל. וי"ל כי נודע המחפלי לריק שיבין וישכיל גדולת הבורא ז"ה ושפלות עלמו, ויאמר מי אנכי שאזכה להתפלל לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ואני איש וכו', אלא מפני רחמיו וחסדיו וכו', ויאמר (תהלים סה ג) שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו, כלומר שכל בשר מוכרח לבא עדיך ואין להתפלל לזולתך, וכמו שפירשו הלזיקים אדון המושיע בלתך אין להושיע (הושענות), כלומר אם שאני בוש לבקש מלפניך אבל ההכרח לא יגובה, כי בלתך אין להושיע וממי אבקש אם לא מאתך, וכמו כן בענין השירה אמר הכחוז (שמות עו א) אז ישיר משה ובני ישראל, שעלה בלבם לשיר והיה מסוה הבושה על פניהם איך יאמר שירה לפני מי שהוא גאה גאה, אבל היו מוכרחים לזה לבא להודות ולשורר לפניו. ח"ש ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה ומי אנכי לשיר לפניו, אבל עמי חמרת יח ויהי לי לישועה, על כן אני מוכרח לזה לבא לזה כפוי עובה. והנה שם נאמר ישיר משה ובני ישראל ומשה פתח תחילה, אבל כאן וישר דבורה וברק וגו', ושלא יקשה איך ערבה לב אשה לגשת לפתוח פיה תחילה, לזה אמרה חירון על זה על פי מה שאמרו ברכות (דף נ"ה ע"א) שלשה הקב"ה בעלמו מכרח עליהן בכל

יום, רעב, שובע, ופרנס טוב, שנאמר (שם ל) ויאמר ה' ראה קראתי בשם כללאל, ויפיר פירש האר"י ז"ל [בראשית מא כה] את האלקים עשה, כלומר בעלמו, הגיד לפרעה פתחו רעב ושובע, ועתה ירא פרעה איש צדון וגו', שגם השלישי יתקיים על ידך, עד כאן דבריו. ח"ש דבורה צפרוע פרעות בישראל בהחמד עם ברכו ה' פירוש הלא הדבר ראוי לעם ה' לברכו ומי אני לפתוח ראשון, אבל החירון לזה אנכי ומה מה שאנכי שופעת לה' הוא שהוא לבדו המפכה על זה, ואם בעיניו אני הגון על כן אנכי אשירה ואזמרה, כלומר תחילה ופיה פתחה בחכמה והבין וכן איתא בברכות (נ"ח ע"א) אפילו ריש גרגותא מן שמיא מני ליה:

כג עוד יתבאר (שופטים ה ז) צפרוע פרעות בישראל וגו' אנכי לה' אנכי אשירה וגו'. בהקדם לפרש מאמר (תפלת ערצית) האל הנפרע לנו מלריו והמשלם גמול וגו', העושה לנו נסים ונקמה צפרוע, והמדקקים מפסיקים צין נסים וצין ונקמה; כמשמעותו שלנו עשה נסים, ונקמה צפרוע, אבל העולם שגור צפיהם לומר יחד נסים ונקמה וגו', ודגלו עלי אהבה אל תקרי כו'. אבל יש לפרש לקשרו יחד, והוא על פי דברי רבינו מוה"ר ז"ל לפרש מאמר (ברכות ל"ג ע"א) גדולה נקמה שניתנה צין שתי אוחיות, שנאמר (תהלים לד א) אל נקמות ה' ומאמריו (זמר כל מקדש) משוך חסדך ליודעיק אל קנא ונוקם, על פי משל למי שהיה אהוב צעיני המלך, ועתה הכסיל עשה והרים יד במלך וישבו למשפט ואמרו להרגו או ליסרו, ויאמר המלך מה צלע כי נהרגו או נכבו ואיככה אוכל ולרוממו ולנשאהו למעלה לשבת אללי, והוא בלבו ידע חטאו ופשעו נגדי, ואז הלא יבוש ויכלם ויקשה צעיניו יותר מכל העושים, כי יאמר בלבו אזוי לי מה עשיתי נגד מלך טוב ומעיב כמורה, ובזו הבושה אלקים נקמתי. ועל זה אמר גדולה (אוחה) נקמה שניתנה צין ז' אוחיות, כלומר

שצאה מכה אוחיות של ליודעיק ח"ל צחינת חו כאן דבריו. ועיין בזהר (מ"ב ו ה) עמי זכור ה"ל. וצוה פירשתי (ו) היית להם, וצוה ונוקם אל ה' והוא יענם, וצו והארכתי צוה בספר יי וגם צדוה לראש השנו ומלריו, כלומר צחמד ו מכה שעשה ללריו כי על ידי הבושה והכל חבו העושה ל"ו נס לנו נסים, והוא עלמו מה שעשה צפרוע, ר"ל שהנסים נחשבו על העושותיהם מכה ו ר"ל שהחודו (על נ ב שוחר טוב (מחמוד ל צ) להחודות לה'. ול אם לישראל שעליהן כלם לדיקים וגו', ו ז כ). עם כל זה ה נחשבו צעיניהם לנר וברכו שמו, כל שק הגלוי לפניו לבדו י ראש חודש העאת ל ח"ל (שצעות ע' אלה ה', ובכל זאת לעשות התשועה וה בנו של קל וחומר י"ת. ח"ש דבורה צ ופרעון חובותיהם צ ה' לעשות להם נס ועל זה עם צרכו י אנכי שפלותי גלוי ורוממני לעשות הן ואזמרה וגו

נחמי, והוי פחיתות הכבוד לו יתצרך, ולכן שכר מנזה בהאי עלמא ליכא, אלא צעולם הבא, שהוא עולם נחמי צלי קץ ותכלית.

וזה שאמר החנא, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ויבואו על שכרם צעולם הבא על כל מעשיהם הטובים, ולכאורה יקשה מדוע אמנם לא יקבלו שכר מנזה גם צעולם הזה, על זה מביא הפסוק, ועמך כולם צדיקים לעול"ם יירשו ארץ, היינו ששכר פעולת הצדיקים ראוי שיהיה נחלה עולמית צלי מצרים, והטעם נר מטעי מעשה ידי להמפאר, היינו כדי שתהא תפארת לו יתצרך, מה שאין כן שכר עולם הזה שהוא זמני ולא נחמי, אין זה פאר וכבוד להשי"ת לעשות פעולה שאינה נחמית.

מתי ישראל לעמוד בתחיית המתים, כי מחמת הקדושה שיש בגופם, על כן עמידין לעבוד את זוראם בגופם לעת החתיה ולזכות לחיי עולם הבא.

וזה שאמר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, והיינו אחר תחיית המתים כמבואר בצרטנורא, שנאמר ועמך כול"ם צדיקים, הן הנשמה והן הגוף, לעולם יירשו ארץ הוא ארץ העליונה, וזהו מחמת נר מטעי מעש"ה ידי להמפאר, פי' שהם עושין מצות מעשיות, וזה הם ממשיכין קדושה ומפאריין את גופם, ועל כן גם הגופים עמידין לעמוד לחתיה לירש חיי העולם הבא.

ח

אז יאמר בהקדם דברי א"י וללה"ה צייט

פנים (שפת הים אות נא) לבאר המדרש (שהש"ר פ"א סכ"ו) משכני אחרין נרוצה, ממה שנתת לי ציזת מצרים וציזת הים משכני, שנאמר (שמות ג כג) ושאלה אשה משכנתה, אחרין נרוצה. ביאור הדבר, כי עיינו רואות טבע בני אדם להשתוקק ולהתאוות להצלי עולם הזה, ויש לו מנה רוצה מאתים, ומדוע עשה ה' ככה להטביע בלב איש להתאוות בכל עת למוחר, עד שאינו יכול להשביע נפשו, ולא לתוהו בראו, כי אם לתכלית טוב להיות לאדם חשוקה וחמדה ותאוה צלי גבול אל התורה והעבודה, והדמיון בזה לקונה במרחקים אצנים טובות ומרגליות, וכדי שלא יאבדן בדרך ישבץ אותם צעץ או באבן עד בואו למחוז חפצו, ואז יקחם משם ויתנם לתוך משבצות זהב וכסף. וזהו הענין שנתן ה' לישראל ציזת מצרים, והיה

ז

עוד יתבאר דהנה מודעת זאת כי צריאת האדם הוא גוף ונשמה, הנשמה קדושה וטהורה היא חלק אלזה ממעל מתחת כסא כבוד חוצבה, והגוף עפר מן האדמה היא וסופה לעפר ולחולין נדמה. אמנם יש יתרון ומעלה גם בגופי בני ישראל יתר מאומות העולם, כי הנשמה הקדושה מסגלת מצות ומעשים טובים צעולם הזה, אך אי אפשר לה לעשות שום מנזה מעשיות בלא הגוף, והגוף הנהו שלוחו של הנשמה לאכול מנזה ולהניח חפילין וליקח לולב וכדומה, ובכן על ידי המצות מעשיות בכלל, ועל ידי אכילה של מנזה ואכילה לשם שמים צפרט, מתקדש הגוף ומדבק החומר להיות חפץ של מנזה, והוא צבחינת הוספה מחול על הקודש, שהגוף שהוא חול נעשה קודש. ומטעם זה עמידין

ספר זג אהרן - יא מ"א אביו - תחק נאמן
גר"צ ר אגון - ט"ע אביו - א"י

להם מנה וצ
ובקשו עוד י
כדי ללמדם
צלי גבול ומנ
השכל להמא
ואפן שמעו
לשמוע דבר
לנשמע, וזה
שנתת לי מ
ונתת לי ציז
וביזה יש
וזה
היינו שמתחו
ציזת שאת ו
הארץ, היינו
הארץ, שהכל
קנינו יחד
וכל פעל ה
להשתוקק ול
ואחרין נרוצה
וזהו ביאור
חלק
מוסיפים ו
ועבודה, ולכ
ועמך כולם
הפן קונס
אל חיל להג
תאמר האיד
והולך בעבוד
יירשו ארץ,

להם מנה ובקשו מאתים, ונתן להם ציזת הים, ובקשו עוד יותר עד שהסיען משה צעל כרחק, כדי ללמד דעה והשכל שכמו שמתאזים לזה צלי גבול ומכלית, ראוי ונכון ליקח ממנו מוסר השכל להתאזות צלי גבול לתורה ועבודת ה', ואכן שמעו בקולו ויאלאו אל המדבר רעב וזמא לשמוע דבר ה' ותורתו עד שהקדימו נעשה לנשמע, וזה שאמר המדרש, משכני ר"ל ממה שנחת לי משכני ציזת מצרים, ובקשתי עוד, ונתת לי ציזת הים, בזה משכתי אליך ואחריו נרונה, עכדה"ק.

שפירש"י ז"ל צפסוק אז ישיר משה, אז כשראה הנם עלה בלבו שיסיר שירה. והכי נמי הכוונה לעולם יירש"ו ארץ, כי לעולם עולה על לבם להרבות נכסיהם וקניניהם ולהשיג מטוב הארץ יותר ויותר, ויש לו מנה רונה מאתים, וזוה הם לומדים מוסר השכל להפוך משוקות אלו לעבודת השי"ת באהבה עזה והשמוקקות עצומה לעשות רצון קונם וחפץ לורם.

מ

ובזה יש לפרש מאמר הכתוב (פי' שלח) והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, היינו שתחזקו ותוסיפו אומץ בעבודת השי"ת ציזת שאת יותר עז, והעצה לזה ולקחתם מפרי הארץ, היינו שתקחו מוסר השכל מגשמיות הארץ, שהאדם משחוקק ומתאווה להרבות קנינו יותר ויותר, ויש לו מנה רונה מאתים, וכל פעל ה' למענהו, כדי שמוה יתעוררו להשמוקק ולהתאזות לאהבה אמת ולדבקה בו, ואחריו נרונה לעסוק בתורה ובמצוות צלי גבול ומכלית.

עוד אפשר לפרש על פי מה שאמרו חז"ל (מנא דבי אליהו זוטא פי"ט) שיעקב ועשו חלקו בשני עולמות, יעקב בחר לו לנחלה עולם הבא, ועשו נטל עולם הזה. אמנם לכאורה יש להעיר מהא דאמרינן (קידושין מ"ג:) האחין שחלקו הרי הן כלקוחות, יתר משמות בטל המקח. ושנינו (אבות פ"ד מ"ו) יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יותר מכל חיי עולם הזה, ואם כן החלוקה של יעקב ועשו אינו שזה בשוה, ויש כאן אונאה יתר משמות, ובטל החלוקה, ואין מוכה לחיי העולם הבא. ואריך לומר על פי מה דקי"ל (מושן משפט סימן רכ"ו סכ"ו) דאין אונאה לעכו"ם, ועשו דינו כדין עכו"ם.

אך מבואר בתוס' (בבא מציעא ע: ד"ה חשיך) דמעכו"ם לעכו"ם יש אונאה, והוא בכלל הדינין שנצטוו עליהן, עיי"ש. ואם כן דוקא אם היה לו ליעקב קודם מתן תורה דין ישראל לקולא, שייך לומר שאין בו דין אונאה, דמישראל לעכו"ם ליכא משום אונאה.

והנה כתב הפרשת דרכים (דרוש ראשון) דהא דאמרינן (בבא מציעא קט"ו:) ארץ ישראל

נחמת לעבוד לחיי לעולם מצואר ס, הן א ארץ יה ידי משיות, גופם, א לירש

ציטט המדרש ממה משכני, שכנתה, רואות להצלי ומדוע ית בכל שו, ולא לאדם החורה א אבנים א ין ישבן אלו, ואז וקסף, ס, והיה

ו בשעה מוקדמת לעכב את מלימוד התורה.

*

ללמוד תורה, ודע מה יב לאפיקורוס.

מה שכתב בחסד לאצרה (כל פרקי אבות) דמיצת שקוד עלינו שללמוד תורה נריך וי"ל שיש בזה רמז להיות יום, כאשר נזכרו חסידים ומקדם, כדי ללמוד תורה יפה ובטהרה.

גא שרצ אחד היה מלגלג על חידים שהולכים למקוה בכל מקור לזה מדינת, ואמר עליו אבעלזא וללה"ה קבלה צדינו מנהג ישראל שבציל שאינו אפיקורסות נורק ב, עכ"ד. (בסמוך סיפור המעשה באריות)

זנה בדרך נחות, הוי שקו"ד ייה, אומיות קדו"ש, רמז צילה בכל יום כדי ללמוד וזוה ודע מה שחשיב לגלג על מנהג זה באומרו זנה, דלפי האמור יש במשנה קור למנהג זה.

*

ללמוד תורה, ודע מה יב לאפיקורוס.

י"ל בהקדם מה דאימא במס' ברכות לעולם ירגז אדם יצר טוב על יצר הרע נלחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, ואם לאו יקרא קריאת שמע, ואם לאו יזכור לה' את המיתה. והקושיא מפורסמת דאם הזכרת את המיתה הוא חקנה בדוקה יותר מכולם, אם לא יזכור למה ינסה מחלה בשאר תקנות.

וביאר א"י וללה"ה בקדושת יום טוב (פי' הוי) כי לפעמים היצר הרע בא במרמה ומדמה פנים על עזירה כאילו הוא מנחה, ועל זה לא יועילנו הזכרת יום המיתה, אבל אם יעסוק בתורה ימלט גם מתחבולות אלו, כי זאת התורה מורה לנו את הדרך אשר נלך ואת המעשה אשר נעשה, שנדע היטב מהו מנהג והיפוכו, וגם שהחורה בעצמותה משמרת את האדם שלא יבוא לידי מכשול, עכ"ד. (וכן כתב בדברי יואל פי' שלח עמוד שעה).

וזוה שאמר הוי שקוד ללמוד תורה, וזוה מדע מה שחשיב לאפיקורוס, וכפירוש המגן אבות דקאי על היצר הרע. כי התורה הקדושה מאיר העינים לידע האמת שלא יכשל בעצת היצר הרע הבא אליו במרמה.

*

ז ה הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס.

יתבאר בדרך דרוש, בהקדם הא דאימא בנתיב דבי אליהו (ויעא פי"ט) שנטול עשו בחלקו העולם הזה ויעקב נטל בחלקו העולם הבא, ועשו בא בטענה למה יעקב משחמש ונהנה מן הדברים שבעולם הזה כמותו, עי"ש.

יב"ב ציושב אהלים (פי' צהר עמוד שא) לסחור טענתו, על פי מה דאמרינן בגמרא (פסחים כ): כל האמור בפרשת מלך מותר ופתיב (שמואל א ח יד) זה יהיה משפט המלך אשר ימלוך עליכם וגו' ואת שדומיכם וגו' יקח ומתן לעבדיו, והיינו שנתנה תורה כח זכות ציד המלך להפקיע נכסים מאחד לחבירו כפי ראות עיניו. וכתבו התוס' (ד"ה מלך) דדין זה הוא רק פנים מלך אחד על ישראל. ומעתה כיון שבני ישראל מאמינים שהקב"ה יחיד ומיוחד במלכותו, שפיר לנו נהניס מטוב עולם הזה, שהקב"ה לוקח מעשו ונתנה לנו כדין מלך, עכ"ד.

L

והנה הגם שזהו סירוך אמת, אמנם עשו הרשע שהוא עובד עבודה זרה ואינו מאמין באחדות הבורא ית"ש, לא נקחם פיו צמירון זה. אך החיד"א (ראש דוד פי' תורה) כתב פסם מהר"ש פרימו לסחור טענתו, על פי מה שחמרו חז"ל (שבת פח). שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם ישראל מקבלים התורה אמת מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו וזבוה. ואם כן אלמלא קבלו ישראל את התורה מוט התמוטטה הארץ ונמצא העולם אבד, וכאשר באו ישראל וקבלו התורה קיימו הארץ ומלוכה, וקי"ל (בבא מציעא כד). דהמצייל מוטו של ים ומשלילותו של נהר הרי אלו שלו, ולכן מגיע לנו ליהנות מטוב העולם הזה על פי הדין, עכ"ד.

ובזה יתבאר המשנה הוי שקוד ללמוד תורה, כי כך קבלנו התורה מסיני על מנת ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, וזוה מדע

מה שחשיב מאמין כל על מה ז זאת יכולי בעת שקב

ו הוי

י"ל על שג

במשוזה ו

מאהבה, נעשה סני וזהו ציאו מה נחליכ היינו הט התורה מ היינו שהג דיו

ובזה ית

וב

לזכות, וז

היצר הרע

המקטרג

עבירות,

לחצילות

ז הוי שו